

T.C. İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

**İşitme Engelli Bireylerde Dil Kullanımı ile Depresyon
Arasındaki İlişkide Saldırganlık Eğiliminin Etkisi: Bir
Yapısal Eşitlik Modellemesi Çalışması**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aylin İPEK TİMUR

135180114

Danışman: Doç. Dr. Ömer Faruk ŞİMŞEK

İstanbul, 2016

T.C. İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

**İşitme Engelli Bireylerde Dil Kullanımı ile Depresyon
Arasındaki İlişkide Saldırganlık Eğiliminin Etkisi: Bir
Yapısal Eşitlik Modellemesi Çalışması**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Aylin İPEK TİMUR

135180114

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

09/06/2016

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden *135180114* numaralı *Aylin İPEK* “*İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “*İşitme Engelli Bireylerde Dil Kullanımı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Saldırganlık Eğiliminin Etkisi: Yapısal Eşitlik Modellemesi*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 20/06/2016 tarih ve 2016/10 sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 48. maddesi gereğince (45) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Dikkeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 3 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
DOÇ.DR. ÖMER FARUK ŞİMŞEK

ÜYE
PROF.DR.REYHAN SAYDAM

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. PINAR KURT

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum”İşitme Engelli Bireylerde Dil kullanımı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Saldırganlık Eğiliminin Etkisi: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi Çalışması” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Aylin İPEK TİMUR

ÖZET

İşitme Engelli Bireylerde Dil Kullanımı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Saldırganlık Eğiliminin Etkisi: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi Çalışması

İPEK TİMUR, Aylin

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk Şimşek

Haziran, 2016- ...

İşitme engelliler, engel grupları içerisinde dışarıdan bakıldığında ortopedik engelli, görme engelli ve zihinsel engelli diğer gruplara göre daha az dikkati çeken ve bu sebeple kısmen göz ardı edilmiş azınlık bir topluluk, bir toplumdur. Zannedilenin aksine diğer engel gruplarının yaşadığı fiziksel ve sosyal dezavantajlardan daha azını yaşamamaktadırlar. Literatüre bakıldığında işitme engellilere dair depresyon, anksiyete düzeyi, benlik saygısı, agresyon düzeyleri üzerinde bir çok çalışma olduğu görülmektedir. Ancak bu çalışmalarda işitme engelli olmanın, dile dair yaşantıların bu bireylerin benlikleri ve psikolojileri üzerinde nasıl tezahür ettiği ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak işitme engellilerin dili kullanma düzeyleri ne olursa olsun (dudak okuyan, cihazla işiten, işaret dili kullanan) yaşadıkları psikolojik durumları üzerinde dil ve dile dair yaşantılarının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu görüşten hareketle bu çalışmada işitme engelli bireylerde dil kullanımı ile depresyon arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin etkisini yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmiştir. Araştırma 18 – 65 yaş arası, 200 işitme engelli birey ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan yapısal eşitlik modellemesi sonucunda işitme engelliler psikolojisi üzerinde dil kullanımı, dile olan inançların düzeyinin etkili olduğu, dil kullanımı ve depresyon arasındaki ilişkiye ise saldırganlık eğiliminin aracılık ettiği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşitme engelliler, Dil kullanımı, Depresyon, Saldırganlık.

ABSTRACT

THE IMPACT OF AGGRESSIVE TENDENCY BETWEEN THE USAGE OF LANGUAGE AND DEPRESSION ON DEAF PEOPLE: A STUDY OF STRUCTURAL EQUATION MODELLING

İPEK TİMUR, Aylın

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk Şimşek

June, 2016- ....

Deaf people, in compare with the other disability groups such as orthopedic disabilities, blind people and mental disabilities; is less noticeable group and because of this deaf people are seen as an ignored minority. They live nearly same physical and social disadvantages that are experienced by other disability groups. By the checking of literature, it can be found many studies about deaf people's depression, level of anxiety, self esteem and level of aggression. But at these studies; it can not be found that what kind of effects come out for their personality and psychology because of being a deaf human.

It is believed that different language levels of deaf people affect their psychologies divergently. As a result of this opinion at this study; the impact of aggressive tendencies between the usage of language and depression were examined by the using structural equation modelling on deaf people. Relevant research was made with 200 deaf people whom are between 18 and 50 years old.

By the structural equation modelling, it can be said that the usage of language and the level of confidence to language affect their psychologies. In addition to this result, it has been found that the tendency of aggressiveness mediates the relationship between the usage of language and depression.

Keywords: Deaf people, the usage of language, depression, aggressiveness.

ÖNSÖZ

Toplumumuzda sayıları 3 milyonu bulan işitme engelli toplumuna ait bireyler yaşadığı işitme kısıtlılığı nedeni ile çoğu zaman işitme engelli olmayan bireyler ile teğet geçen yaşantılar sürmekte ve topluma entegre edilmeye çalışılmaktadırlar ve yaşanan aksaklıklara dair yetersizlikler sosyal sisteme değil; tamamen engel türlerine atfedilmektedir. Durum bu olduğunda işitme engelli bireyler sadece iletişimde oldukları kişiler tarafından fark edilen bir çok sosyal ve psikolojik problemler yaşamaktadırlar. Oysa bir çok beceri ve yeteneği olduğu bilinen bu engel grubunun işlevsel hale getirilmesi ve topluma katılması onlara verilecek bir imtiyaz değil Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi ile de resmileşmiş bir insan hakkıdır. Dolayısı ile işitme engelli bireyler üzerinde yapılmış tüm bilimsel araştırma ve çalışmalar temelde onların almaları gereken insan hakkını onlara teslim etme bilinci ve önemi taşımaktadır.

Bu çalışmada 18 – 65 yaş arası işitme engelli bireylerde dil kullanımı ile depresyon arasındaki ilişkiye saldırganlık eğiliminin etkisi ve aracılık edip etmediği araştırılmıştır. Buna göre işitme engelli bireylerde dil kullanımının, dile dair inançların ruh sağlıkları üzerinde etkisinin olabileceği, saldırganlık ve depresyona yol açabileceği hipotezi araştırılmıştır. Bu çalışma ile işitme engelli bireylerin dil kullanımının ruh sağlıkları üzerinde etkisinin ne olduğuna bakılarak bilimsel, önleyici ve sağlatıcı çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Bu araştırmanın tüm aşamaları bir çok önemli kişinin eşliği ve desteği ile gerçekleşmiştir.

Çalışma sürecinin başından sonuna, araştırmanın tüm aşamalarında bana önem ve özenle rehberlik etmiş olan sayın tez danışmanım Doç. Dr. Ömer Faruk ŞİMŞEK' e, İşitme engelli bireyler üzerinde nasıl araştırma yapacağım konusunda bana verdiği üstün bilgiler ile çalışmamı eşsiz kılan ve değer katan sayın Prof. Dr. Sumru Özsoy'a ve hazırlık aşamasında videolarda gönüllü tercümanlık desteği ile yer alan ve çalışmamı uygulanabilir kılan CODA (Children of Deaf Adults) Serpil Sadak hanımefendiye teşekkürlerimi sunarım. Uzun soluklu bu çalışma boyunca sonsuz sabrı ve desteği ile yanımda olan sevgili eşim Umur TİMUR'a, eğitim hayatım boyunca beni yüreklendiren, yüksek lisans sürecinde arkamda olduklarını hep

hissettiğim canım ailem İPEK ailesine, yine desteğini içimde hep hissettiğim ve sabırla orman yürüyüşleri yapmayı bekleyen Timur ailesine, tez yazım sürecimde dikkat ve konsantrasyonumu iyi tutmama yardımcı olan Johan Sebastian Bach ve John Lennon'a teşekkürü bir borç bilirim.

Aylin İPEK TİMUR

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLOLAR LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problemin Tanımı.....	1
1.2.Problem Cümlesi.....	4
1.3.Araştırmanın Amacı.....	4
1.4.Araştırmanın Önemi.....	4
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5

2. BÖLÜM

İLGİLİ YAZIN

2.1. İŞİTME - İŞİTME YETERSİZLİĞİ ve İŞİTME ENGELLİLİK.....	6
2.1.1.İşitme.....	6
2.1.2.İşitme Yetersizliği.....	6
2.1.3.İşitme Engellilik.....	7
2.1.4.İşitme Yetersizliğini Nedenleri.....	7
2.1.5.İşitme Engelinin Sınıflandırılması.....	7
2.1.5.1.İşitme Engelinin Derecesine Göre Sınıflandırılması ve İletişime Etkileri.....	8
2.1.5.2.İşitme Engelinin Oluş Zamanına Göre Sınıflandırılması.....	9
2.1.5.3. İşitme Engelinin Oluş Yerine Göre Sınıflandırılması.....	9
2.2.İŞİTME ENGELLİLERDE GELİŞİMSEL ÖZELLİKLER.....	9
2.2.1. İletişim ve Dil Gelişimi.....	10
2.2.2. Bilişsel Gelişim.....	11
2.2.3.Psiko-Sosyal Gelişim.....	13
2.3. İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN KULLANDIĞI İLETİŞİM ŞEKİLLERİ.....	13
2.3.1. Sözel Dil Kullanılan İletişim Yöntemleri.....	14
2.3.1.1. Yapısal Sözel – Oral Yöntem.....	14
2.3.1.2. Doğal İşitsel – Sözel Yöntem.....	14
2.3.1.3. İşitsel Yaklaşım – Tek Duyulu Yöntem.....	14
2.3.2. İşaret Desteği Kullanılan İletişim Yöntemleri.....	15
2.3.2.1. İşaret Dili.....	15
2.3.2.2. Parmak Alfabetesi.....	15

2.3.2.3. Tüm İletişim Yöntemi.....	16
2.3.2.4. İki – Dil Bilingual Yöntem.....	16
2.4. İŞİTME ENGELLİ BİREYLERDE DİL ve RUH SAĞLIĞI İLİŞKİSİ.....	16
2.4.1. İşitme Engelliler Ruh Sağlığı Üzerine Yapılmış Araştırma Sonuçları.....	21
2.5. DİL – DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ.....	24
2.5.1. Dil – Psikolojik Sağlık İlişkisi.....	28
2.6. DİL - SALDIRGANLIK, SALDIRGANLIK - DEPRESYON İLİŞKİSİ.....	31
3. BÖLÜM	
3.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	35
3.1. Araştırma Modeli.....	35
3.2. Evren ve Örneklem.....	36
3.3. Uygulama.....	36
3.4. Veri Toplama Araçları.....	37
3.4.1. Demografik Bilgi Formu.....	37
3.4.2. Beck Depresyon Ölçeği.....	37
3.4.3. Buss – Perry Saldırganlık Ölçeği.....	38
3.4.4. Dil İşlevleri Hakkında İnançlar Ölçeği (BAFL).....	39
4. BÖLÜM	
4. BULGULAR.....	40
4.1.Ölçme Modeli Sonuçları.....	40
4.1.1.Değişkenler Arası İlişkiler.....	42

4.1.2.Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri.....	44
4.1.3.Ölçme Modeline İlişkin Parametre Değerleri.....	45
4.1.4.Örtük Değişkenler Arası İlişkiler.....	46
4.2.Yapısal Model Sonuçları.....	46
4.2.1.Yapısal Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	46
4.2.2. Yapısal Modele İlişkin Çözümleme Değerleri.....	47
4.2.3. Yapısal Modelde Dolaylı Etki Değerleri.....	48
5. BÖLÜM	
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	48
ÖNERİLER.....	53
6.KAYNAKLAR	57
7. EKLER	66
A. Uygulama Formu.....	66
B. Özgeçmiş.....	74

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. İşitme eşik ortalaması ve iletişim üzerindeki etkisi.....	8
Tablo 2. Ölçeklerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	42
Tablo 3. Ölçekler Arası Korelasyonlar.....	43
Tablo 4. Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri.....	44
Tablo 5. Ölçme Modeline İlişkin Parametre Değerleri.....	45
Tablo 6. Ölçme Modelinde Örtük Değişkenler Arası İlişkilere Yönelik Yapılan Analiz.....	46
Tablo 7. Yapısal Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	47
Tablo 8. Dolaylı Etki Değerleri.....	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ölçme Modeli standardize Edilmiş Çözümleme Değerleri.....	40
Şekil 2. Ölçme Modeli T Değerleri.....	41
Şekil 3. Yapısal Analizden Elde Edilen Çözümleme Değerleri.....	47

KISALTMALAR

BAFL: Dilin Kullanımına Dair İnançlar Ölçeği

BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği

BPAÖ: Buss – Purry Agresyon Ölçeği

CODA: Children of Deaf Adults (Anne babası sağır olan çocuk)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. PROBLEM

1.1.Problemin Tanımı

Ülkemizde engelli sayısı TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre nüfusun % 12,29' u olarak kabul edilmiştir. Dünya sağlık örgütüne göre de dünya nüfusunun %10'u engellidir (Uğurlu, 2014).

Tarih boyunca işitme ve konuşma engellilerin sadece tedavisi, rehabilitasyonu, eğitimi değil, aynı zamanda bütün yaşantıları da onların biyolojik farklılıklarının yarattığı sosyal algının etkisinde kalmıştır. İşitme engelliler günahkarlıktan eşit vatandaşlığa uzanan tarihsel bir süreçten geçmiştir. İşitme kaybı, tarihsel kayıtlara geçmiş en eski otolojik yakınmalardan birisidir. Günümüzde sağırılık, İngilizcede deafness olarak anılmaktadır. Sağırılık, işitememe anlamındadır (Kemaloğlu, 2014a).

Normal işiten bir bireyden söz edildiğinde, genellikle bu bireyin konuşmayı anlamak için yeterli düzeyde işitmesi olduğu kastedilmektedir. Çevrede aşırı gürültü olmamak koşuluyla, normal işiten bir birey herhangi bir özel araç, cihaz ya da teknik kullanmadan olağan durumlarda konuşmayı anlayabilmektedir. İşitme engelli birey, bazı sesleri duyabilmekte ancak, bu düzeydeki işitme konuşmayı anlaması için yeterli olmamaktadır. Çok ileri derecedeki işitme kayıplarında ise, bir işitme cihazı kullanılıyor iken dahi, yalnız işitme yolu ile konuşmayı anlaması çok güç olmaktadır. Bu durumdaki bireyler konuşmayı anlayabilmek için dudak okuma yöntemini de kullanmaktadır. Bir diğer grup ise tamamen işitmeyen ve işaret dili kullanarak kendini ifade etmektedir (Tüfekçioğlu, 1998).

Kişiler arası iletişim, kişilerin birbirlerine bilinçli ya da bilinçsiz olarak iletmek istedikleri duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir süreçtir. İletişim sırasında aktarılan mesaj bireyin psikososyal yaşantılarından oluşur (Baltaş ve Baltaş, 1992)

İletişimle aktarılan düşünceler ve davranışlara rehberlik eden ve insanın fonksiyonda bulunmasına temel teşkil eden duygular, süregelen olaylara hızlı ve otomatik bir şekilde anlam veremeye oluşturmaktadır (Fridja, 1986; Akt:Kuzucu, 2008).

Duygular, insanın en önemli deneyimleri arasındadır. Kişiler arası ilişkilerde ve ruh sağlığında duyguların ifadesi ve duygularla baş etme oldukça büyük rol oynamaktadır (Wearden ve ark., 2000; Akt:Kışlak ve Göztepe, 2012).

Duyguların farkında olma ve ifade edebilme bireyin psikolojik ihtiyaçları ve güdülleri ile yakından ilişkilidir (Gohm ve Clore, 2000; Dizen, Brenhum ve Kerns, 2005; Akt: Yalçın, 2010).

Kişiler arası ilişkilerde çatışmalar ise bireylerin iletişim konusunda bilgi ve beceri eksikliğinden ileri gelmektedir (Hamamcı ve Duy, 2005). Sağlıklı bir iletişimin olduğu ortamlarda birey, kendi duygularını rahat bir biçimde ifade edebilmek ve çevresi tarafından anlaşılma ister. Yaşam sürecinde, bireyin duygu ve düşünceleri, dış çevre tarafından kontrol edilmeye ve yönlendirilmeye çalışılırsa rahatsız hissetmeye başlar. Devamında gelen kontrolü reddetme, direnme ve öfke iletişim ve insan psikolojisi üzerinde bozulmalara yol açmaktadır (Özmen, 2006a).

İletişimin daha güçlü olduğu durumlarda insanların duygularını ifade etmeye daha istekli oldukları gözlenmektedir. Ayrıca eğer kişi duygularını açıklamanın önemli olduğuna, ilgi ile dinleneceğine inanıyorsa duygularını ifade etmeye istekli olacaktır (Clark ve Finkel, 2005; Akt: Yalçın, 2010).

Duygularımızı nasıl dışa vurduğumuz, insanlarla nasıl geçineceğimizi de etkiler. Duygularını özgürce ifade eden insanlar, karşısındaki insanların duygularını anlama konusunda genellikle daha az sıkıntı yaşarlar. Bu nedenle insanlarla iyi anlaşabilmenin önemli unsurlarından biri de duyguları ifade etmektir (Yalçın, 2010).

Duyguları ifade etmek ise dil ile mümkündür. “Dil, ne insandan önce ne insandan sonradır; daima insan ile birlikte. İnsanın dili insanın dünyasıdır.” (Demir, 2015: s. 33). İnsan konuşma ve kendini hikaye etme ihtiyacı içerisindedir. Marquez (2003) Bir Kayıp Denizci eserinde Kolombiyalı bir denizcinin açık denizdeki on günlük aç ve susuz kalışının gerçek hikayesini anlattığı kitabında, kazazedenin kurtulduktan sonraki konuşma ihtiyacını şöyle tasvir etmiştir: “ *Sözlerini duyunca,*

susuzluğumdan, açlığımdan ve umutsuzluğumdan çok, beni allak bullak eden serüvenimi anlatmak istediğimi anladım. Bir solukta neredeyse boğulur gibi... Ne var ki artık bir şey yutmak istemiyor, başıma gelenleri anlatmak istiyordum. Serüvenimi anlatmak için bir çok kez direndim.”

İnsan dili zihinsel, ruhsal, fizyolojik ve kültürel öğelerle biçimlendirmiştir. İnsan bilinçli bir varlıktır ve iletişim yetisinin sistemliliği ve gözlenebilirliği, diğer canlılardan onu ayırmıştır (Köprülü, 2014).

Dil ve konuşmadaki iletişim bozukluğu bireylerde tek başına görülebildiği gibi, işitme engeli, otizm, zihinsel engel gibi bir çok engel grubunda da farklı biçimlerde görülür (Ege, 2006).

Şimşek (2010) Dil ve deneyim arasında bağ olduğunu ve bunun deneyimin niteleyici yönleri, farkı ya da öznelliğine değindiğini söyler. Dilin iç psikolojik deneyimler ve sözlü sembolleri bağlama işlevi vardır. Kişiler kullandıkları dil aracılığıyla kendi deneyimlerini kendi sistemleri içinde etiketler ve organize edebilirler. Yorumlayıcı paradigma bunu “beni deneyim etme” (deneyimler ya da akıl sağlığı) ve “beni açıklama” (dil) arasındaki etkileşim tarafından betimlenmiş bu bölünme içerisinde kendi kelimelerini kurgulamaya başlar (Guidano, 2002; Akt: Şimşek, 2010). Problemler ise dil ve psikolojik deneyimler arasındaki bu ayrılma, bu boşluk algılanmaya başladığı zaman baş gösterir. Deneyimi ifade etmek için kelimeleri kullanmak, tam ve nitelikli tanımlamayı sağlamakta yetersizdir çünkü inandırıcı (somut karşılığı) yoktur. Dilin, içsel psikolojik ya da zihinsel bir durum olduğu zamanda dilin refere etme problemi dil ve deneyim arasındaki ayrılığı getirmektedir (Şimşek, 2010). Burada dil ve deneyim arasında algılanan bir boşluk olduğundan söz edilmektedir.

Clarke (1991, 1996) sonuçlarına göre duyguların içeriğinin kelimelere dökülmesi ve hissedilenin bilinir hale gelmesi dil ve deneyim arasındaki boşluğu azaltmakta olduğunu ve duygu farkındalığı ve duygu içeriğinin ifade edilmesinin ruh sağlığı üzerinde geliştirici etkisi olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda benzeri çalışmalar yapan Pennebaker (1993) çalışmalarında iç psikolojik durumlarını dil ile iletmede zorlanan bireylerin daha fazla psikolojik problemler yaşayacağını ve topluma ayak uydurmada zorlanacağını belirtmiştir. Dilin, içsel çevreyle baş etmede deneyimi

aktarma ile işlevi ve yararı olduğu tartışılırken, deneyimleri anlaşılır ve kontrol edilebilir kılmada bir ana araç söylenmektedir (Guidano, 2002; Akt; Şimşek, 2010).

1.2.Problem Cümlesi

Bu çalışmada insanın çevresi ile temel bağına kuran dil ve dili kullanırken deneyimleri ne kadar aktarabildiğine dair yaşantıladığı algının işitme engelli bireylerin ruh sağlığı üzerinde nasıl tezahür ettiği merak edilmiştir. Konuya dair işitme engelli bireylerde dil kullanımı ile depresyon arasındaki ilişkide saldırganlığın aracılık ettiği düşünülmektedir.

İşitme engelliler az işitme kaybından total işitme kaybına kadar uzanan bir yelpazede bu problemi yaşamakta ve işitme kaybının düzeyine göre işitme ve dili kullanma düzeyleri ve iletişim kurma şekilleri de değişmektedir.

İşitme engelli bireyler dil ve konuşmada çektikleri yetersizlik sonucunda kendini ifade etmek ve iletişim kurmak için konuşma dışında dudak okuma, işaret dili, beden dili ve jest mimikler ile konuşma ve işitme düzeyini yükseltmek için kullanılan işitme cihazları gibi yöntemler ile bu yetersizliği gidermeye çalışılmaktadırlar. İşitme engelliler hangi yol ile olursa olsun bir şekilde çevresi ile iletişim kurmakta ve farklı yollarla olsa da dili kullanmaktadır. Kaldı ki bir çoğunun kullandığı Türk İşaret Dili kendi grameri olan ve her şeyin aktarabilindiği kelime hazinesine sahip tam bir dil olduğu da bilinmektedir. Ancak 1953 yılında Milli Eğitim Bakanlığının çıkardığı bir kanun ile okullarda Türk İşaret Dili kullanımı yasaklanmış ve doksanlı yılların ortalarına kadarda bu kanun uygulaması sürdürülmüştür. Konuşma becerisi yeterli olmayan yada hiç olmayan bu bireylerin kendilerini ifade etme özgürlükleri ellerinden alınmıştır. Bu süreçte yaşayan işitme engelli bireylerin günümüzde yaşayanlara göre daha büyük iletişim sıkıntıları yaşadıkları sonucuna ulaşmak zor değildir. Kendini dille ifade edemeyen bireylerde yaşanan engellenmiş duygusunun öfke ve saldırganlığa yol açacağı ve ayrıca “*saldırganlığın*” yasaklanmış olan dillerinin yerini almış bir ifade aracı olarak kullanıldığı bununda psiko-sosyal etkilerinin olacağı hipotezinden yola çıkılarak gerçekleştirilen bu çalışmada işitme engelli bireylerin kullandığı dil ve iletişim şekillerinin yeterliliği değil geri planda kişilerin dili kullanırken dilin deneyimi ne kadar yansıtılabildiğine dair inancı yani psikolojik algısının ne olduğu ve bunun ruh sağlığı ile ilişkisi araştırılmıştır.

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı: işitme engelli bireylerde dil kullanımı ile depresyon arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin aracı rolünün olup olmadığını incelemektir.

1.4.Araştırmanın Önemi

Araştırma ile hakkında çok az çalışma yapılmış olan işitme engelliler psikolojisi alanına yenilikler katmak, yeni çalışmalar yapılmasına temel oluşturmak ve işitme engelli bireylerin psikolojisi hakkında karanlıkta kalmış yönleri gün yüzüne çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışma sonuçlarının, İşitme engelliler psikolojisi alanına ilgi duyan uzmanların önleyici ve sağlatıcı tedavi yöntemleri geliştirmesinde temel oluşturma ve literatüre yeni bilgiler kazandırma önemi taşıdığı düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- a. Çalışma sadece 18- 65 yaş arası işitme engellileri kapsamaktadır.
- b. Araştırma örnekleminde 17. Dünya İşitme Engelliler Kongresine Türkiye'nin çeşitli yerlerinden katılmış işitme engelliler, sosyal medyadan duyurularla ulaşılarak görüşme yapılan İstanbul'da yaşayan işitme engelliler, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Entegre Yüksek Okulunda Okuyan İşitme Engelliler ve Eskişehir İşitme Engelliler Eğitim, Kültür, Gençlik ve Dayanışma Derneği üyesi işitme engelli bireylerden oluşmaktadır.
- c. Araştırma ölçeklerin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAZIN

2.1. İŞİTME - İŞİTME YETERSİZLİĞİ ve İŞİTME ENGELLİLİK

2.1.1.İşitme

İşitme, yaşamla ilişki kurmayı sağlayan, bireyin zihinsel ve dil gelişiminde yer alan temel duylardan biridir

Fizyolojik olarak beş duyumuz uyarılara dair iletileri algılar ve beyine iletirler. Beyinde yorumlanan bu iletiler ise anlamlandırılır. İşitme duyusu da insanın iç ve dış dünyasını algılamasına yardımcı olan ve çevresindeki canlılar ile iletişimini sağlayan bir duydur. İşitme duyusunun iletişim rolünü yerine getirebilmesi için; Verici (Konuşan) – Aracı (Ses Dalgaları) – Alıcı (Dinleyen) üçgeni olmalıdır.

“İşitmenin gerçekleşmesi sesin olması, sesin kulağa ulaşması, o sesin insan kulağının alabileceği frekans ve şiddet sınırları içinde olması, sesin kulaktaki dış, orta ve iç bölümleri aşması, sesin işitme merkezine ulaşması ve merkezce algılanması gerekmektedir.” (Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (RAM), 2003, s.6)

2.1.2.İşitme Yetersizliği

İşitme duyusunda ya da işitme sinirlerinde oluşan hasarlar duysal bir kayba yol açmakta ve işitme yetersizliğine neden olmaktadır (Tüfekçioğlu, 2003). Akçamete (2009) işitme yetersizliğini hafiften çok ağır şiddete kadar genişleyen bir yelpazede yer aldığını, sağır ve ağır işiten alt gruplarını içeren bir yetersizlik türü olduğunu tanımlamıştır. Sağır Birey, işitme cihazlı ya da cihazsız dile ilişkin bilgilerini işitme gücünü kullanarak edinmeyen, Ağır İşiten Birey ise yeterli işitme kalıntısına sahip olup, işitme düzeyine göre planlanmış cihazlar yardımı ile dile ilişkin bilgileri başarılı bir şekilde edinebilen kişi olarak aktarmıştır.

2.1.3.İşitme Engellilik

İşitme engeli bireyin işitme duyusundaki kayıp, dil edinme ve eğitim alma alanlarında yaşadığı aksamalar nedeni ile akademik başarı, psiko-sosyal gelişim, uyum ve iletişim kurma alanlarında kendisinden beklenen düzeye erişememesi ile ortaya çıkan bir durumdur (Öztürk, 2006).

Buna karşın; işitme engeli terimi kullanıldığı alana göre farklı tanımlarda kullanılabilir. Örneğin eğitim alanında özel eğitim desteği ihtiyacı taşıyan işitme yetersizliği olan bireyler *işitme engelli* olarak adlandırılmaktadırlar (Tüfekçioğlu, 2003, Akt: Etcı, 2013).

İşitme engeli tanımı daha çok tıbbi ya da eğitimsel açıdan sınıflandırılmıştır. Ancak aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak da değerlendirilip işitme engelini yaşayanlar yönünden de sınıflandırılmalıdır (Friend, 2006). Bu konuda Burcu (2011) engelliliğin kültürel bir tanım olup, engelli bireye dair yapılan bu tanımların onun sosyal ve kültürel çevresi tarafından şekillenip, belirlendiğini söylemektedir.

2.1.4.İşitme Yetersizliğini Nedenleri:

- a) **Doğum Öncesi Oluşan Nedenler:** Genetik kaynaklı nedenler, kromozomal nedenler, kan uyuşmazlığı ve hamilelik sırasında annenin geçirdiği travmalar (hastalıklar, ilaç kullanımı, viral enfeksiyonlar ve dengeli beslenmeme)
- b) **Doğum Anı Oluşan Nedenler:** Erken doğum, oksijen yetmezliği ve doğum sırasında yaşanan diğer komplikasyonlar
- c) **Doğum Sonrası Oluşan Nedenler:** Ateşli hastalıklar, ototoksik ilaçlar, kulak iltihabı, menenjit, erken çocukluk çağı hastalıkları, gürültüye maruz kalma, yaşlılık (Tüfekçioğlu, 1998).

2.1.5.İşitme Engelinin Sınıflandırılması

İşitme engeli ile ilgili yapılan sınıflandırmalar; işitme engelinin derecesi, oluş zamanı ve oluş yerine göre sınıflandırılmaktadır.

2.1.5.1.İşitme Engelinin Derecesine Göre Sınıflandırılması ve İletişime Etkileri

Tablo 1. İşitme eşik ortalaması ve iletişim üzerindeki etkisi.

İşitme Eşik Ortalaması	İşitme Kaybı Derecesi	İletişim Üzerindeki Etkisi
-10 dB ile 15dB arası	Normal	Normal işitme düzeyidir ve iletişime olumsuz etkisi yoktur.
16 dB ile 25dB arası	Hafif	Sessiz ortamlarda konuşma duyulurken gürültülü ortamlarda kısık sesli konuşmaları anlamak güçleşir, çocuklarda konuşma gecikir.
26dB ile 40dB arası	Hafif – Orta	Sonradan oluşan işitme kayıplarında yetişkin kişi sessiz ortamda sohbet konusunu bilir ve iletişim kurabilir. Ancak sessiz yapılan konuşmaları işitemez. Çocuklarda dil gelişimi gecikir ama işitme cihazı ile konuşma seslerini işitir.
41dB ile 55dB arası	Orta	Sonradan olan kayıplarda yetişkinler sohbeti yakın mesafeden izleyebilir, grup içi etkinliklerde iletişim güçlükleri taratır, çocuklarda dil edinimi ve konuşma engellenir. İşitme cihazı ile sesler işitilir.
56 dB ile 70 dB arası	Orta – İleri	Sonradan olan kayıplarda yalnızca yüksek sesle ve tane tane söylenen konuşmaları işitir, grup içinde çok zorlanır. Bireyin kendi konuşması anlaşılabilir olabilir. Çocuklardaki kayıplarda dil gelişimi önemli ölçüde gecikmiştir ve konuşma seslerini işitme cihazı ile duyabilir.
71 dB ve 95dB arası	İleri	Sonradan olan kayıplarda sohbet türü konuşma çok yüksek sesle yapılmazsa anlamaz, kelimeleri tanımaz. Çocuklarda ise işitme cihazı ve özel eğitim desteği ile dil gelişebilir. Kayıp arttıkça konuşma anlaşılabilirliği kaybolur.
90 dB ve üzeri	Çok İleri	Birey çok yüksek sesleri işitebilir fakat konuşma seslerini cihaz olmadan işitemez. Sözlü iletişimi dudak okuma yardımı ile yürütür. Çocuklarda konuşma dili ancak cihaz kullanımı ve özel eğitim ile gelişebilir. Ancak anlaşılabilirliği güçtür.

(Tüfekçioğlu, 2003).

2.1.5.2.İşitme Engelinin Oluş Zamanına Göre Sınıflandırılması

İşitme engelli bireylerde işitme engelinin oluş zamanına göre iki türde işitme kaybı görülür. Bunlar işitme kaybı birey dili kazanmadan ortaya çıkmış ise *dil öncesi*, dili kazandıktan sonra ortaya çıkmış ise *dil sonrası* işitme kaybı diye adlandırılır (RAM, 2003).

2.1.5.3. İşitme Engelinin Oluş Yerine Göre Sınıflandırılması

İletimsel İşitme Kaybı; Sesin titreşmesi ve iç kulağa iletilmesinin dış ya da orta kulaktaki herhangi bir nedenle engellenmesi sonucu, Duyusal – Sinirsel İşitme Kaybı; İç kulakta salyangozda ya da iç kulaktan beyne giden işitme sinirlerindeki bozukluklar sonucu, Karışık Tip İşitme Kaybı; İletimsel ve duyumsal sinirsel tip kayıpların bir kombinasyonu sonucu, Merkezi İşitme Kayıpları; Beyindeki işitme merkezlerinin hasar görmesi sonucu, İşlevsel İşitme Kayıpları; İşlevsel problemlerde organik bir bozukluk olmadan psikolojik ve sosyal güçlükler nedeni ile oluşur (Akçamete, 2009).

2.2.İŞİTME ENGELLİLERDE GELİŞİMSEL ÖZELLİKLER

İşitme kaybı bireyin dil gelişimi, iletişim, öğrenme, bilişsel, sosyal ve motor gelişim alanları üzerinde etkili olmakta ve psikolojik, sosyal olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu etkiler; tıbbi, iletişim, özel eğitim, psikoloji ve sosyal destek uzmanlarından alınan yardımlar ile azaltılabilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), 2014).

İşitme engelli bireylerde işitme yetersizliğinin türü ve özelliğine bağlı olarak gelişimsel olarak bazı farklılıklar görülmekte ancak işiten bireylerden tamamen farklı olmadıkları bilinmektedir (RAM, 2003).

İşitme engelinin birey üzerindeki etkisi işitme kaybının tipi ve derecesi, kaybın olduğu yaş, bireyin zeka düzeyi, ailenin ve toplumun işitme engeli ile başa çıkma yeteneği, bireyin dil ve eğitimsel deneyimleri gibi bir çok faktöre bağlıdır. Bu nedenle işitme engeli bireyin gelişim ve davranışlarını bazı yönlerden daha ağır bazı özelliklerinde ise daha az etkili olmakta ya da hiç etkilememektedir (Akçamete, 2009).

2.2.1. İletişim ve Dil Gelişimi

İşitme engelli bireyler tüm insanlar gibi doğdukları andan itibaren çevreleri ile iletişim kurma ve tanıma sürecindedirler. Bu süreçte normal işiten bireyler dil kazanımı için gerekli olan birbirine bağlı aşamaları aksamadan yaşantılarınken işitme engelli bireylerde; sesleri işitememe ve sözel uyarınları algılamama sonucu dil kazanımı tam olarak gerçekleşmez.

Bu kazanımın doğal akışta gerçekleşmemesi işitme engelli bireyin kendiliğinden sözel iletişim kurma davranışına girmekte zorluk çekmesine ve dil gelişiminde farklılıklara yol açması kaçınılmaz olarak görülebilmektedir.

Nitekim işitme engelli bireylerin kelime hazinesi gelişimi daha yavaş ve kısıtlıdır. Somut kelimeleri daha kolay öğrenme, soyut kavramları öğrenmede yavaşlık, aynı kelimeye ait birden fazla anlamı yorumlamakta güçlük çekerler. Cümle yapıları daha kısa ve basit, ekleri ve takıları kullanmada yanlışlar yaparlar (ASPB, 2014).

İşitme engelli bebekler yeni doğduklarında ilk 9 aya kadar işittiklerine olmasa bile gördükleri şeylere sesli tepkiler verirler. Bu tepkiler ebeveynleri tarafından pekiştirileçler ile geliştirilmeye çalışılırken normal çocuklarda olan değişimler görülmez. Dokuzuncu aydan sonra bebeğin ilk dönem gözlemlenen ses çıkarmaları, taklitler ortadan kalkar ve sesin kaynağına yönelme davranışı görülmez (RAM, 2003).

İşitme engelliler içinde yaşadıkları işiten toplumun kullandıkları dilde yetersiz ancak kendilerine ait dil formlarında manuel- işaret dillerinde yeterlidirler. İşitme engellilerin pek çoğunda kendilerine özgü jest ve mimikler gelişmektedir.

Heider, Heider ve Stykes (1941) bir grup okul öncesi işiten çocukla yaptıkları araştırmalarda sesler ve jestleri eşit ağırlıkta kullandıklarını, Carr (1971)'de yaptığı araştırmasında ise işitme engelli çocukların en sık kullanılan iletişim davranışlarının jestler, beden dili, yüz hareketleri ve çıkarılan sesler olduğunu bulmuştur (Akt: Akçamete, 2009)

Yine Tüfekçioğlu (2003), işitme kaybının sesleri tanıma, konuşma seslerinin üretimi, şema bilgisi edinimi üzerinde sınırlılıklar yarattığı, normal dil ediniminin yaratıcı bir süreç olarak kabul edildiği bu alanda dış dünyadaki olaylar ve nesnelere dair

anlamları ve dilin temel bilgilerini aynı şekilde paylaşımlarına karşın işitme engelli olmanın getirdiği işitsel girdilerin sınırlı, eksik ya da hiç olmaması nedeni ile konuşma dilinin kurallar sistemine ilişkin bilgilerde kopukluk ve anlamların kodlanmasında ise baskılanmaya yol açtığı altını çizmektedir. İşitsel ve dilsel ipuçlarından yoksun olmak sınırlı şema bilgisi ve devamında bireyin anadilini biçimbirim, sözdizimi, sesbilgisi kullanım ve anlam boyutları ile geliştirebilme yeteneğinden alıkoyup ya da gecikmeli gelişime neden olduğunu söylemektedir. Bunun sonucunda daha kısa cümleler, cümlelerin karmaşık olması yada dil-bilgisel yapıların daha az kullanımı, özne-fiil-nesne kalıbının aşırı kullanımına karşın edat, yardımcı fiil ve bağlaçların seyrek kullanımı, zaman çekimlerinde uygun olmayan kullanımlar, mecazi anlamlar, özdeyişler ve temsili anlatımlar, benzetmeleri anlama ve kullanmada sınırlılık, iletişimsel niyetlerde (söyleşi kurma, yaptırım, ricada bulunma) kısıtlılık, iletişimi onarma stratejilerinde yetersizlikler görülmektedir.

2.2.2. Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim bireyde akıl yürütme, düşünme, bellek ve dildeki gelişimleri kapsar (Küçükkaragöz, 2004). İşitme engellilerin bilişsel gelişimleri hakkında birbirinden farklı bir çok görüş vardır. İlk olarak düşüncenin dile bağlı olduğu bu nedenle işitme yetersizliği olan bireylerde düşünme yeteneğinde yetersizlik olacağına dair görüşler vardır (Vygotsky, 1962; Akt: Hallahan ve Kauffman, 1994). İkinci görüşe göre düşünme dil olmadan da mümkündür. İşitme engelli kişilerin yalnızca dil alanı kavramlarda güçlükleri vardır (Furth, 1964, 1971; Akt: Akçamete, 2009). En son ileri sürülen görüş ise, işaret dilini kullanan işitme engelli bireylerin gerçek dile sahip oldukları, bu kişilerin kavramsal becerilerindeki güçlüklerin onların zayıf dil yeteneklerinden kaynaklı değil, çevrenin iletişim ortamlarının yetersiz olmasından kaynaklandığını söylemektedir (Liben, 1978; Akt: Hallahan ve Kauffman, 1994). Dil olmadan da düşüncenin mümkün olduğunu savunan Furth(1964, 1971), Brill (1921), Bolton (1971) yaptıkları bir çok araştırmada işitme engelli bireylerin işiten bireylere göre zihinsel olarak daha geri olmadıklarını, iletişim yoksunluğu ile dil deneyimine bağlı özel kavramlarda gerilediklerini ancak bunun bilişsel gelişimin geri olduğu anlamına gelmediğini, yapılan IQ testlerinde sözel olmayan testlerde normal dağılım içerisinde performans gösterdiklerini, alt testlerde somut işlevlerde işitme engellilerin işiten bireylerle aynı performansları gösterdikleri, soyut yeteneklerin ölçüldüğü alt

testlerde anlamlı düzeyde düşük puanlar aldıkları gözlenmiştir. Sonuç olarak bilişsel gelişim olarak geri olmadıkları, aynı gelişim sıralarını izledikleri ancak daha yavaş gelişim gösterdikleri görülmüştür (Akt: Akçamete, 2009).

Tüfekçioğlu (2003), İşitme engellilerin işitsel yetersizliğinin bilişsel gelişimleri üzerindeki etkilerine; Akademik başarı alanında okuma anlama sorunları, bellek alanında sözel kodlama alanında işitenlere göre daha düşük, görsel ve motor bellek alanları konusunda işitenler kadar ya da daha iyi performans gösterdiklerini, bellek performansı izleme çalışmalarında *bilgiyi bilme* duygularını değerlendiremedikleri, işiten bireyler ile aynı *bellek çalışma kapasitesine* sahip olduklarını, işitenlerden daha geride olsa bile soyut düşünme becerilerini kullanabildikleri, yaratıcı ve esnek düşünme alanında gelişebildikleri, neden-sonuç ilişkisine dayalı mantık yürütme becerisinde işitebilenlerden geride oldukları ama gelişebildikleri, sorun çözme konusunda işitenler kadar başarılı olamadıkları belirtilmiştir.

2.2.3.Psiko-Sosyal Gelişim

Psiko-sosyal gelişim, bilişsel, duyuşsal ve ahlaki boyutları olan bir kavramdır. Bu çok boyutlu kavram eş zamanlı olarak oluşan ve karşılıklı olarak birbirleri ile etkileşen değişkenlerin ürünüdür (Aydın, 2003). İşitme engelli bireylerde sosyal ve duygusal gelişim etkileşimde olduğu insanlar ve içinde yer aldığı toplumdaki edindiği bilgiler ile gerçekleşmektedir. İşitme engellilerin sosyal ve duygusal gelişiminde en önemli faktör aile-çocuk etkileşimidir. Bu iletişim ve etkileşim işitme engelli bireyin ailesinin düşüncelerini, toplumsal değerlerini ve sosyal hayatını onunla paylaşması sonucu işitme engelliye aktarılmış olur. Ancak aileler, çocuklarının işitme engelli olduğunu ilk öğrendiklerinde geçirdikleri psikolojik aşamalar sürecinde çocukla iletişimlerini azaltabilir ve bu durumun çocuğun toplumla olan iletişiminde de yansıtılarak sosyal duygusal gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. İşitme engelli bireylerde sosyal ve duygusal gelişimde en büyük etkiye sahip olan kişiler aileden sonra akranları ve öğretmenleridir. Akranları ve öğretmenlerinin, işitme engelli bireyle etkili iletişime girmesi, sosyal kurallar, konuşma kuralları, farklı durumlara uygun tepkiler vermeyi, kişilerle yakın ilişkiler kurmayı öğrenmesinde büyük öneme sahiptir. Ancak işitme engelli birey ile ailesi ve yakın çevresi etkili ve işlevsel bir iletişim içerisinde olmaz ise çocuğun sosyal dünyanın bir parçası olması, uyum ve benlik saygısı alanlarında problemler yaşanmaktadır (RAM, 2003).

2.3. İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN KULLANDIĞI İLETİŞİM ŞEKİLLERİ

İletişim, duygu, düşünce, bilgi ve becerileri paylaşma sürecidir (Karal ve Çiftçi, 2008). İşitme engellilerin karılaştıkları en büyük engel dil ve konuşma becerilerine ilişkindir. Bu nedenle İşitme engelli bireylerin eğitiminde dil ve konuşma becerilerini kazandıran yöntemlerin olma zorunluluğu kaçınılmazdır. İşitme engelli bireylerin eğitiminde kullanılacak bu iletişim yöntemlerinin hangisinin doğru ve işitme engelli bireyler için yararlı olacağını doğru bir yanıtı yoktur (Girgin, 2003). İletişim becerilerinin kazandırılmasında bilinen iki ana başlık altında toplanmış yöntemler vardır. Bunlar *Sözel Dil Kullanılan İletişim Yöntemleri* ve *İşaret Desteği Kullanılan İletişim Yöntemleri*' dir.

2.3.1. Sözel Dil Kullanılan İletişim Yöntemleri

2.3.1.1. Yapısal Sözel – Oral Yöntem

Bu yöntemde, dili öğretme ve öğretilme gerekliliği düşüncesinden hareketle yapılandırılmış dil, belirli kalıplar ve sıra ile işitme engelli bireylere öğretilmektedir. Bahsedilen bu yapılandırma, konuşma eğitimi, eklemleme çalışmaları, işitme eğitimi, dudak okuma eğitimi, dil ve okuma eğitimi başlıkları altında çeşitli çalışmaların tümünü kapsamaktadır (Tüfekçioğlu, 1998).

2.3.1.2. Doğal İşitsel – Sözel Yöntem

Doğal işitsel – sözel yöntem, işitme engelli bireylerin ana dillerini aynı işiten bireyler gibi kazanabileceğini ve etkileşimci bir ortam sağlandığında hızı yavaş olsa da işiten bireyler gibi öğrenebileceklerini savunur. Bu yaklaşımın uygulanabilmesi için işitme engelli bireyin işitme cihazı kullanması koşulu vardır. İşitme cihazı kullanılırken dil eğitimi sürecinde işitme kalıntısını en iyi şekilde kullanılacağı tedbirlerin alınması gerekliliğini vurgular (Tüfekçioğlu, 1998).

Bu yöntem, konuşma dilini doğrudan kalıplarla öğretmek yerine, doğal yaşantının içinde işitsel algının geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Beklenen şey iletişimin konuşma dili ile yapılmasıdır (ASPB, 2014).

Doğal sözel işitsel yöntemi kullanan eğitimciler ve akademisyenler işaret dili öğrenilmesinin konuşma öğrenimine kıyasla daha kolay olmasının sözel dil gelişimini engelleyeceği düşüncesi ile sözel iletişim yönteminde işarete yer vermezler. Doğal sözel işitsel yöntemle dil kazanımının gerçekleşmesi için ailenin eğitime doğrudan katılımı büyük önem taşımaktadır (RAM, 2003).

2.3.1.3. İşitsel Yaklaşım – Tek Duyulu Yöntem

Sözel iletişim eğitimi ile dil edindirme yaklaşımının amacı, işitmeyi erken yaşlarda işitme engelli bireyin kişiliği ile bütünleştirmektir. Bu yaklaşımın kullanılabilmesi için işitme kaybı çok erken yaşlarda tanınmalı, cihazlanmalıdır. Bu yöntemde dudak okumaya hiç yer verilmeden tamamen işitme duyusu hedef alınarak dil edindirilmeye çalışılmaktadır (Tüfekçioğlu, 1998).

2.3.2. İşaret Desteği Kullanılan İletişim Yöntemleri

2.3.2.1. İşaret Dili

İşaret dili, işitme engellilerin haberleşmek için kullandıkları ana dildir. Bu dilde, bilgiyi iletme için el hareketlerinden olduğu gibi, vücut ve kafa hareketlerinden de yararlanır. İşaret dili görsel bir dildir ve işaretlerin basit bir bileşimi olmaktan çok, aynı sözlü diller gibi karmaşık gramer yapısına sahiptir ve her ülke için farklıdır. İşaret dillerinin çevresinde konuşulan sözlü dille benzerlik göstermesi gerekmez ama etkileri görülebilir. Kökleri Osmanlı İşaret Diline kadar uzandığı düşünülen Türk İşaret Dili hakkında çok fazla kaynak yoktur. İşitme engelliler eğitiminde 1953 yılında okullarda işaret dili eğitiminin yasaklanması ile Türk İşaret Dili eğitimi kesintiye uğramış ve Türkiye'nin farklı yerlerinde konuşulan işaret dili farklılıklar göstermeye başlamış ve şiveler oluşmuştur (Aran ve Akarun, 2009).

İşaret dili tüm diller gibi duygu, düşünce ve bilgilerin aktarılması için kullanılan, belirlenmiş standart semboller kullanan, bir sistematiği olan aynı kültürü paylaşan kişilerce normal gelişim süreci içinde şayet kullanan kişiler var ise öğrenilen tam ve kapsayıcı bir dildir (Kemaloğlu, 2014a).

İzbul (1979), *Şempanzelerde Gözlemlenen Dil Davranışları Üzerine* yazdığı yazısında, işaret dilinin insanoğlunun en eski dili olduğunu, konuşmayı öğrenmeden önceki insanların milyonlarca yıl işaret dili kullanarak sosyalleştiklerini

belirtmektedir (Akt: Kemaloğlu, 2014b) İşaret dilini anadil olarak öğrenen işitme engelli bireylerin, daha sonra konuşma dilini ikinci bir dil olarak, yabancı dil gibi algıladıkları ve bu sebeple konuşma güçlükleri çektikleri belirtilmektedir (ASPB, 2014).

2.3.2.2. Parmak Alfabesi

Parmak ABC'si olarak adlandırılan bu sistem, alfabedeki her harf karşılığı parmakların değişik pozisyonlar alması ile sözcüklerin ve cümlelerin ifade edilmesi olarak tanımlanabilir. Normal konuşmaya ayak uyduracak kadar hızlı ifade edilmesi mümkün olsa da hem göndericinin hem de alıcının çok fazlaca konsantre olmasını gerektirmektedir (Akçamete, 2009). Bu yöntem işitme engelli bireyler okumayı öğrenene kadar kullanımı sınırlıdır (ASPB, 2014).

2.3.2.3. Tüm İletişim Yöntemi

Tüm iletişim, sözel, işitsel, yazılı ve işarete dayalı tüm dilsel ve işitsel yöntemleri kullanmaya dayanan bir yöntem olmakla birlikte işaret dili kullanımı ağırlıklıdır (Tüfekçioğlu 1998). Bu yöntemi savunanlar, ileri ve çok ileri derecede işitme kaybı olan bireylerin görme duyusu ile işaretler, dudak okuma, yazı gibi yöntemler ile desteklenmesi gerektiğini düşünerek, işitme engelli bireylerin eğitiminde tüm yöntemlerin bir arada kullanılması gerektiğini öne sürmüştür. Bu yöntemin başarılı olabilmesi için çocuğun yakın çevresi ve eğitimcileri iyi düzeyde işaret dili konuşabilmelidir (ASPB, 2014).

Tüm iletişim yöntemi sözel ve işaret yöntemlerine alternatif olarak sunulmuştur (Akçamete, 2009).

2.3.2.4. İki – Dil Bilingual Yöntem

İki dil yöntemi, işitme engelli bireylerin dil öğreniminde hem işaret dili hem sözel dili öğrenmesinin daha yararlı olduğu görüşünü benimser. Bu yöntemde önce işaret dili ilk dil olarak, sonra sözel dil ikinci dil olarak öğretilir (Akçamete, 2009). Burada bir dilin, diğerine üstünlüğü yoktur. Bu yöntemin ortaya çıkışı, işitme kaybı olan insanların engelli olmadıkları, kendilerine ait ayrı dilleri ve kimlikleri olan bir alt grup olduğu felsefesidir. Bu düşünceye göre işaret dili işitme engellilerin tüm ihtiyaçlarını karşılayan bir anadil olduğu ve işitme engellilerce tercih edildiği, sözel

dilin ise günümüz dünyasındaki bilgi ve belgelere erişebilmek ve toplumsal uyum için gerekli olduğunu ileri sürülmektedir (RAM, 2003).

2.4. İŞİTME ENGELLİ BİREYLERDE DİL ve RUH SAĞLIĞI İLİŞKİSİ

İşitme engelli bireyler engel grupları içinde iletişimsel anlamda en büyük ketlenmeyi yaşayan gruptur. Dünya ile kurulan bağın dil üzerinden olduğu düşünülürse psikolojileri üzerine dil kısıtlılığının yansımaları olmasının kaçınılmaz olacağı aşıkardır.

Bütün davranışlar öğrenme sonucu meydana gelmektedir. İşitme engelli bireylerde öğrenme süreci sağlıklı bireylere kıyasla daha zor ve daha fazla çaba gerektiren bir olgudur. Bu nedenle engelli bire yaşamının her döneminde uyum sorunları ile sonuçlanan yaşam deneyimleri kazanmaktadır (Özsoy ve ark., 1998).

İşitme duyusu, bireylerin bilişsel ve motor gelişiminde, iletişim ve davranışsal becerilerinde, eğitim ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde rol oynamaktadır. İşitme engeli, sosyal uyum ve iletişim kurma becerilerini olumsuz etkileyen bir durumdur. İşitme kaybının en önemli etkisi dili anlama ve ifade etmeye ilişkin yaşanmaktadır. Sosyal-duygusal gelişim, ağırlıklı olarak iletişime bağlıdır ve işitme engelli bireylerde etkili sosyal sosyal etkileşim için gerekli dil becerilerinden yoksun olduklarından, sosyal iletişimi başlatma ve sürdürmede güçlükler yaşanmaktadır. Yaşanan bu iletişim güçlükleri, duygusal sorunları da beraberinde getirmekte sosyal izolasyona ve düşük özgüvene neden olabilmektedir (Ekim ve Ocakçı, 2010).

İşitme engelli bireyler doğduktan sonra büyüdükçe çevreleri de giderek genişler ve yaşlılarını da içine alır. Ancak iletişim becerilerini kısıtlayan bir engel durumu yaşıyor olmaları onları çevreleri ve yaşlıları ile daha az etkileşime geçmelerine neden olur bu da *iletişimi yöneten kuralları* öğrenmelerini güçleştirir. Greenberg ve Kusche (1988)' e göre bu beceriler; bağımsız düşünebilme kapasitesi, kendini yönetme ve kendini kontrol etme kapasitesi, kendisinin ve diğerlerinin duygularını, motivasyonlarını ve gereksinimlerini anlayabilme, esneklik, engellenme ve kızgınlık

duygularına tahammül etme, başkalarına güvenme ve diğerlerine karşı güvenilir biri olma, diğerleri ile anlaşabilme; sağlıklı iyi ilişkiler kurabilmedir (Akt: Tüfekçioğlu, 2003).

İşitme engelli bireyler bu sosyal becerileri geliştirmede risk altında olabilirler. Bazı araştırmalar kimi işitme engelli bireylerde bu sorunlardan bir kaçının olduğunu söylemektedir. Bunun temelinde işitme kaybının yarattığı dil gelişim gecikmeleri nedeni ile kendini ifade etme ve kendine ilişkin farkındalık geliştirmede güçlükler yaşama ve bu durumların uygun sosyal beceriler ve empati duyularının gelişmesine etki etmesi vardır. İşitme engelli bir çok çocuk üzerinde yapılan gözlemlerde bireysel oyunları seçme, izolasyon, çevresindeki insanların ilgi ve geleneklerinden habersiz olma, duygular ve iç dünyamıza ait durumlar hakkında sınırlı bir anlayışa sahip olma, empati yapmada güçlük, sosyal etkileşimde ya engellenme ve kızgınlık ya da çekingen olma gibi sosyal problemler yaşamaktadırlar (Tüfekçioğlu, 2003).

İletişim yetersizliği nedeniyle kısıtlı bir çevrede büyüyen işitme engelli çocukların pek çoğu sağlıklı iletişim kuramamakta ve bu da kişiliklerinde düzensizlik ve uyumsuzlara yol açmaktadır (Uğurlu, 1992).

Tüfekçioğlu (2003), işitme engelli bireylerin dünyayı ve hayatı normal işitenlere göre farklı deneyimleyeceklerini ve yaşantılarındaki bu farklılığında onların psikolojik gelişimleri üzerinde bir takım etkiler yaratacağını söylemiştir. Çünkü normal işiten ve işitme engelli insanlar gelişimsel açıdan ve içinde buldukları çevrenin sosyal, dilsel, bilişsel bir çok alanda farklılıklar göstermektedirler. Bu da doğal olarak deneyimleme ve psikolojik yaşantılamalarına yansiyacaktır. Ona göre işitme kaybının çocukların psikolojik gelişimi üzerindeki etkisi daha çok *çocukluk davranış bozukluklarında* artış olarak görülmektedir. İşitme engellilerin psikolojik gelişimlerinde anne ve ebeveyn bağının da etkisi vardır. Eğer anne çocuğunun işitme engelli olduğunu öğrendikten sonra olumsuz tavır geliştirirse; işitme engelli çocuğu ve arasındaki yakın bağ ve çocuğun duygusal, psikolojik ve sosyal gelişimi olumsuz etkilenecektir. Yapılan araştırmalarda olumsuz tavır geliştiren anne ve işitme engelli çocuklar arasında yakın bağ gelişemediği ve kopukluklar olduğu bulunmuştur. Diğer bir çalışmada babaların işitme engeline karşı oluşturdukları olumsuz tutum ile işitme engelli çocukların dili anlama puanlarının düşüklüğü ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Calderon (1998), işitme engelliler ve normal işiten bireyler arasında algılama farklılıkları olduğunu söylemektedir (Yaman ve Erturan, 1998).

İşitme engelli bireyler normal yaşlılarına göre dili kullanma kısıtlılıkları nedeni ile bilişsel geriliklerde göstermektedirler. Bu durum açık ve anlaşılır konuşmaya sahip olmaya, düşüncelerini ifade etmesine ve başkalarının düşüncelerini anlamalarına engel oluşturmaktadır (Geç, 1996).

Normal işiten insanlar gibi işitme engellilerde sağlıklı bir benlik saygısı geliştirmek ve pozitif ilişkiler kurabilmek için güvene dayalı ve duyarlı bir çevreye ihtiyaç duyarlar. İşitmenin sınırlandığı ya da hiç olmadığı durumlarda ise görsellik merkezli bir dünya kurulmaya başlar. Görsel ya da işitsel bilgi olmadığı zaman her şey bireyin dışında, bir uyarı ya da açıklama olmadan gelişir. İnsanların benlik algıları, çevrelerindeki bireylerle ilişkilerine bağlıdır. İşitme engelli bir birey hem aile bireyleri hem akrabaları hem diğer bireyler ile sıkı bir iletişimde olursa pozitif bir benlik algısı geliştirebilir. Benlik algısı ise kendisinin kim olduğunu anlaması ve çevresinden kendini ayırt edebilmesini sağlar. İşitme engelli bireylerin bu alanda yaşadığı sınırlılık sosyal çevreye uyumsuzluk, davranış ve kişilik bozuklukları olarak kendisini gösterir (Şipal, 2002).

İşitme engelli bireylerde sağlıklı psikolojik gelişim ona yöneltilen davranışların dengeli olması ile de ilgilidir. Bu alanda ailelerin aşırı koruyucu tutum ile yetiştirdiği işitme engellilerde kendi başına hareket etme yeteneğini kısıtlayıcı olduğundan genellikle isteklerini, duygu ve düşüncelerini ifade edemedikleri zaman aşırı huysuz, sinirli ya da saldırgan olmak olarak gözükabilir. Bu davranış daha sonrasında işitme engelli bireylerin, yaşam içinde herhangi bir sebeple engellendiğinde, üzerine çok fazla gelindiğinde, yapmak istemediği ya da başarılı olmadığı durumlarda ortaya çıkmaya başlar (Özer, 2001).

Sullivan, Vernon ve Scanlan (1987) işitme engelli çocukların ihmal edilme, duygusal suiistimal, fiziksel suistimale ve cinsel suistimale daha sık uğradıklarını ve travmaya daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir (Mathis, S., Moyers, M. ve Pavithran, S., 2012).

Benzer şekilde Tüy (1999) 3-6 Yaş İşitme Engelliler ve İşiten Çocukların Sosyal Beceri ve Problem Davranış Karşılaştırması çalışmasında işitme engelli çocuklarda içselleştirilmiş sosyal çekingenlik, kaygı, depresif belirtiler ve somatik problemler olduğunu belirlemiştir. Poyraz'a göre sosyal beceriler geliştikçe problem davranışlar azalmaktadır.

İşitme engelli çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri eğitim aldıkları ortama göre değişiklikler göstermektedir. Yatılı okullarda okutulan işitme engelli çocuklara bakıldığında aynı dili kullanan bir çok insan ile aynı ortamda bulunması ve olumlu akran kimliği edinmesi açısından pozitif sosyal deneyimler yaşamasına yardımcı olduğu bilinmektedir. Ancak madalyonun diğer yüzünde işitme engellilerin sınırlandırılmış bir alanda yaşamaları sosyal becerilerinde yetersizlik, olgunlaşmama, kendine güvensizlik, kişilik gelişimlerinin olumsuz yönde etkilenmesi, aşırı koruyucu-gerçekçi olmayan bir benlik kavramı gelişmesine yol açtığı ifade edilmektedir (Moores, 1993; Akt: Akçamete, 2009).

Sosyal izolasyon işitme engelli bireylerin başlıca problemidir. Sağırılığın doğasında izolasyon vardır (Rendon, 1992; Kaplan, 1996). Sağır bireyler diğer engel gruplarına göre daha çok kendisi gibi işitme engelli olanlarla birlikte olma eğilimindedirler. Furth, sağır toplum diye isimlendirerek, sağır insanların farklı bir sosyal alt grup oluşturduklarını, ait olma, kabul edilme ihtiyacı ve sosyal etkileşimlerini böyle bir toplumda giderdiklerini belirtmektedir (Hallahan ve Kaufmann, 1994; Akt: Akçamete, 2009).

İsrail Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Rehabilitasyon Bölümü ve ŞMA Organizasyonu (2007) 'nun sunduğu verilere göre; işitme kaybı yaşayan bireyler sosyal yalnızlığa itilme tehlikesi altındadırlar. Ancak işitme engelli bireylerinde normal işiten bireyler gibi sosyal ihtiyaçları vardır. Bu eksikliklerin tamamlanması iletişim kopukluğunu engellemeye yardımcı olup, işitme engelli bireyi sevilen, sayılan, ve ait bir birey olduğu duygusunu yaşatmakta, özgüven ve sağlıklı kişisel gelişime destek olmaktadır. Diğer herkes ile eşitlik duygusunu yaşaması çok önemlidir ve bu nedenle İsrail işitme engelliler eğitiminde *eşitler grubu* adında bir sosyal oluşum yer almaktadır. Bu grupta ait olma hissi, dayanak ve destek sağlanması, rahat sosyal iletişimi sağlayıp özgüvenini artırması, kişisel ilişkileri

yaşamına olanak verilmesi, kişisel ve genel gelişimi için iyi zemin hazırlanması, duyan bir toplulukta yaşamının verdiği yalnızlıktan kaçacak yerinin olması, kararsızlık ve zorlukları paylaşabilmesi, yetenek kontrolü ve desteklenmesi, sosyal yetisinin geliştirilmesi çalışmaları, ilginç alanlar ile uğraşma, normların ve taklit yeteneğinin öğretilmesi, kişisel kimliğin kabul görmesi gibi çalışmalar yapılmaktadır (İÇSGB ve ŞMA, 2007).

İşitme engelliler psikolojisi ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgilere bakıldığında dilin psikolojileri üzerinde bir çok etkisi olduğu görülmektedir.

2.4.1. İşitme Engelliler Ruh Sağlığı Üzerine Yapılmış Araştırma Sonuçları

İşitme engelliler ruh sağlığı üzerinde Lane (1992) 'in yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre düşük benlik saygısına sahiptirler. Çünkü değeri az olan bir azınlık grubu içerisinde yer almakta ve işitme engelli olmayan insanların olumsuz tutumlarından etkilenmişlerdir. Bireylerin yeterliliklerinin ve başarılarının benlik saygısı kavramının ayrılmaz bir parçası olduğu düşünüldüğünde; işitsel yetersizliğin getirdiği sosyal, bireysel ve akademik başarısızlıkların ruh sağlıkları üzerinde etkisinin olması kaçınılmaz görünmektedir (Akt: Açak ve Karademir, 2011).

Açak ve Karademir'in *İşitme Engelli Öğrencilerin Benlik Saygılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi* çalışmasında; İşitme cihazı kullanan ve sesleri işitme cihazı kullanmayan işitme engellilere göre daha iyi ayırt eden işitme engellilerin benlik saygılarının pozitif etkilendiğini, spor faaliyetlerine katılanların, fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan geliştiklerini, normal çocuklar ile bir araya gelmenin bir gruba ait olma, paylaşma ve iş birliği yapma becerilerine katkıda bulunduğunu, sosyal yeterliliklerinin gelişmesi ile yaşamdan daha fazla keyif aldıklarını belirtmişlerdir.

Küçük ve Arıkan (2005) 'ın *İşitme Engelli Çocukların Topluma Uyum Sorunlarının İncelenmesi* adlı çalışmalarında 13 yaş ve üzeri 50 öğrenci üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre; İşitme engeli bireylerin tamamı topluma uymanın gerekli olduğunu ifade etmiş, ortalama %75 oranında sevinç ve kederlerini ifade ettiklerini, İşitme engelli kişilerle arkadaşlık kurma oranına göre dış çevreden arkadaş edinme

oranlarının daha düşük olduğu bunun iletişim kurma güçlüğü'nün işitme engelliler ile olunan ortamlarda yaşanmamasından ileri geldiğini, dudak okumayı bilenlerin daha kolay arkadaşlık kurduklarını, işitme cihazı kullanan ve sesleri daha iyi ayırt edenlerin daha çok sosyal faaliyetlere katıldıklarını bildirmişlerdir. Bu çalışmada işitme güçlüğü'nün işitme engellilerin sosyal yaşamın içine ne kadar dâhil olacağını ve duygularını ifade etme üzerinde etkisinin olduğu görülmektedir.

Ekim ve Ocakçı (2012) yaptıkları araştırmada ileri derece işitme kaybının yaşam kalitesini etkilediğini, sağlıklı bireylere göre yaşam kalitelerinin düşük olduğunu, fiziksel iyilik, duygusal iyilik, özsaygı ve aile alanlarında daha düşük puanlar aldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara benzer olarak Leigh ve Stison (1991)'un yaptıkları çalışmada, işitme engelli bireylerin, normal işitenlere göre daha düşük özsaygıya sahip oldukları ve olayları kontrol etmede kendilerini yetersiz algıladıkları saptanmıştır. Bu duruma yol açan etmenin ise ailenin tipi, akranları ile aynı dili kullanmadaki başarı ve yaşanan çevrede arkadaş bulabilme becerisi olarak belirtilmiştir. Keilman ve arkadaşları (2007)'nin yaptıkları çalışmada, işitme engelli çocukların kendilerine olan güvenlerinin daha az olduğu ve bu çocukların anksiyete düzeyinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur (Akt: Ekim ve Ocakçı, 2012).

İşitme engelli bireylerin, işitme kayıpları ve sözel iletişim becerilerindeki yetersizlikler nedeni ile sosyal becerileri geliştirme konusunda dezavantajlı bir grup oldukları kabul edilmektedir. Bu durum normal işiten bireylere göre daha fazla akademik, davranışsal ve duygusal problemlere yol açmaktadır. Yapılan araştırmalarda, işitme engellilerin normal işitenlere göre daha zayıf sosyal uyum, daha zayıf empati gelişimi ve yetersiz kendilik anlayışına sahip oldukları bulunmuştur (Hummel ve Schirmer, 1984; Akt: Akfırat, 2012).

Anita (1985)'ya göre sosyal etkileşimleri incelendiğinde, işiten bireylere göre sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu, çevreleri ile yeterince iletişim kuramadıkları ve bu nedenle uyum ve davranış sorunları gösterdikleri, iletişim becerileri yetersiz olduğundan, sosyal olarak gelişmemiş ya da geri olarak tanımlanmaktadırlar. Sosyal becerilerindeki bu yetersizlik aileleri ile etkileşimlerini de sınırlı kılmaktadır. Sosyal becerilerdeki yetersizlik işitme engelli bireyler ve işiten bireyler arasındaki etkileşim fırsatlarını kısıtlamakta ve iletişim yetersizlikleri oluşmaktadır. Bu da işitme engelli

bireylerin toplum içinde sosyal beceri eksikliğine bağlı akranları tarafından reddedilme, ilişkiyi başlatma güçlükleri, yalnız kalma riski gibi olumsuzluklar yaşamasına yol açmaktadır. İşitme engellilerin kişisel davranışlar için sorumluluk kabul etme, kendini fark etme, özgüven, uygun davranış, girişkenlik, güven duyma, kişilerarası iletişim, özkontrol, diğerlerini düşünme, özsaygı, akran ilişkilerine yönelik beceriler gibi alanlarda çalışmalar yapılması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır (Akt: Akfırat, 2004).

İşitme engellilerin normal işiten bireylerle aynı sınıflarda eğitim gördükleri okullarda yapılan araştırmalarda engelli öğrencilerin daha az kabul gördüklerini, sınıf arkadaşları, anne babaları ve öğretmenleri tarafından daha çok reddedildiklerini bu durumda benlik algıları, okul başarılarını olumsuz etkilediğini ve devamında ergenlik ve yetişkinlik sürecinde de uyum sorunları yaşadıklarını göstermektedir (Farmer ve ark.; Akt: Akçamete ve Ceber, 1999).

İşitme engelli öğrenciler, normal işiten çocuklarla aynı sınıfta olduklarında başarısızlık korkusu ve yetersizlik duygusu yaşamaları nedeni ile etkinliklere katılmaktan korkmakta, bu onların içe kapanmalarına sebep olmakta, içe kapanıklık da reddedilmelerine alt zemin oluşturmaktadır (Lewis ve Doorlag, 1987; Akt: Akçamete ve Ceber).

Malkoç ve Ceylan (2013)' in *Okul Öncesi Dönem İşitme Engellilerde Müzik Eğitimi İle Çocukların Gelişim Özellikleri Üzerine Terapötik Bir Çalışma* adlı araştırmalarında müzik terapisi ile ilgili yapılan terapötik çalışmalar sonucunda işitsel yetersizliğe sahip çocukların zihinsel, bedensel, dil, öz-bakım gelişim alanlarında ilerleme kaydettiklerini belirtmişlerdir.

Spor yapan işitme engelliler üzerinde yapılan araştırmalarda saldırganlık ve stres arasında ilişki bulunmamış ancak erkek işitme engellilerin kadın işitme engellilere göre daha saldırgan davranışlar içerisinde oldukları bulunmuştur (Özkatar Kaya, 2010).

Etcı (2013) 'nin *İşitme Engelli Öğrencilerin Öğrenilmiş Güçlükleri ile Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki* 'yi inceleyen tezinde; işitme engellilerin umutsuzluk

düzeylerinin ortalama düzeyde olduğu, umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılık göstermediği, aile eğitim düzeyinin düşük olmasının umutsuzluk düzeyini yükselttiği, öğrenilmiş güçlük düzeylerinin ortalama seviyelerde olduğu, erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu, işitme kaybı yüksek olanların, düşük ve orta düzey işitme kayıplı olanlara göre daha yüksek öğrenilmiş güçlük puanına sahip oldukları bulunmuştur.

İşitme engelli bireyler üzerinde yapılan bir araştırmada, sosyal faaliyetlere sokulduklarında kendini daha iyi ifade edebilen, sorumluluk duygusu gelişmiş, başkalarını daha iyi anlayabilen ve derslere daha aktif biçimde katılan bireyler haline geldikleri ve ders başarılarında artış olduğu saptanmıştır (Tarakçı ve Kaplan, 2006).

İşitme engelli bireylerin benlik saygılarını ölçen bir araştırmada işitme engelli milli sporcuların benlik saygılarının spor yapmayan işitme engellilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Karakoç, 2010).

İşitme engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerini inceleyen bir araştırmada; işitme engelli olan futbolcuların benlik saygılarının daha düşük olduğunu belirtmiştir (Açak, 2011).

Erişkinlikte başlayan işitme kaybının, doğuştan ya da bebeklik çağından beri sağır olanlarla kıyaslanamasa da kişinin benlik saygısı ve özgüvenini yitirmesine dolayısıyla da işitme kaybı gelişmeden önceki döneme göre çevresine karşı daha duyarlı ve alıngan olmasına ve hatta paranoid psikotik bozuklukların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Nitekim ileri yaşlarda işitme kaybına uğrayanlarda paranoid psikoz tabloları normal popülasyona göre daha fazla bildirilmiştir (Bentall ve Taylor, 2006, Cooper, 1976; Akt: Açak, 2011).

Yapılan epistemolojik araştırmalarda görsel ve işitsel algı bozuklukları ve psikolojik araştırmalar arasında ilişki olduğunu söylemektedir (Black ve Glicman, 2006, Cooper, Curry ve Kay, 1974; Akt: Açak, 2011).

2.5. DİL – DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ

Dil, kavramsal olarak Psikoloji Sözlüğünde Budak (2005),

“Tüm iletişim alanlarında bilgiyi aktarma aracı olarak kendine ait kullanım kuralları olan, sözlü ya da yazılı semboller ve işaretler kümesidir. Dil konuşma dili, bedensel hareketler, beden dili ya da bilgisayar programlanmasında kullanılan yüksek seviyede makine dili olabilir.” diye tanımlanmıştır.

Dil, insanın dünyadaki yerini, değerini belirler ve insan olmanın ayırıcılığını niteler. Dil sayesinde insanlar duygu, düşünce, isteklerini bütün incelikleri ile açığa vurur ve bu sayede yaşamlarına devam edebilirler (Gül ve Soysal, 2009).

Dil, insanı, toplumu ve kültürü tanıtan anahtardır. İnsanın iç dünyasına, toplumsal bilincin doğasına ve kültürün nasıl bir kültür olduğuna dil ile karar veririz. Yani dil ile insanın kendi varlık alanı, psikolojisi ve toplumsal yapısı arasında derin bir ilgi vardır (Mengüşoğlu, 1983).

Bingöl (1991)'e göre dil, insan ve diğer var olanlar ile insan arasında bağ kurar ve hayvan ile arasındaki temel farklı belirler.

Dil, düşünceye hayat veren bir yetidir. Düşünce mevcudiyetini dille ortaya koyar ve yeni kavramlar kazanmakla da dili zenginleştirir. Dil zenginleştikçe de düşünce varlığa daha kolay etki eder. Yani logos kavramında dille düşünce iç içedir. Dolayısı ile Antikçağın dil anlayışında dil ve düşüncenin aynılaştırıldığını görebiliriz (Altuner, 2012; Akt: Özkan, 2012).

Sosyal bir toplumun iletişim aracı olarak kabul edilen dil, düşünceleri dile getirmek üzere kullanılan bir sistemin tümüdür. Konuşma fiziksel bir olaydır. Anlamın ses yolu ile ifadesidir. Düşünce ise, anlamın beyinde formülleşmiş biçimidir. Düşünce insanın zihninde oluşur ve söze döküldüğü an konuşma adını alır. Düşünce ve konuşma yani dil bu nedenle birbirlerini etkileyen olgulardır. Dil ile düşünce arasında sıkı sıkıya bir ilişki vardır. Bu ilişki ile ilgili iki ayrı görüş vardır. Birincisi; dilsiz düşünce olmaz; dil aslında bir iç konuşmadır. İkinci görüşe göre de dilsiz düşünme mümkündür. Her iki görüş içinde, dil düşüncenin ifade aracı olduğu için önemi büyüktür (Öner, 1999).

İlk insanlardan günümüze dil ortak varoluşsal kaygı ve ilgileri içererek anlamayı ve anlaşmayı zorunlu kılmıştır. İlk olarak kinetik iletişim denilebilecek el, kol, yüz, beden, jest imlerinin sonrasında sesçil simgelerle bağlanması ve sonrada geniş şekilde kullanılmaya başlanması ile ortak ses bilgisel ve anlam bilimsel gelişmelerin olması ile bir iletişim aygıtı oluşmuştur. Dil daha sonra topluluktan topluma evrilmeye başlamış ve düşünme, dil, düşünce ile beden, birey ve toplum, insan ve doğa arasındaki bağı güçlendirmiştir (Kanaat, 2000).

Dil iletişim ihtiyacından ileri gelmiştir. Altınörs (2000)' e göre iletişim;

“En az bir konuşucu ve dinleyicinin varlığını gerektiren ve onlar arasındaki ileti aktarımı etkinliğidir. Bu aktarımın gerçekleyicisi olan ögeler genellikle dilsel ifadeler kabul edilir. Bununla birlikte doğal diller dışında, mimik, jest gibi araçlarla iletişim yapmak ya da sözceme eşlik eden ses tonu gibi öğelerle iletişimi desteklemek olanaklıdır.”

İletişim, insanlığın başlangıcı ile başlayan ve insanlar tarafından geliştirilen dinamik bir süreçtir. Çünkü insan, doğduğu günden itibaren çevresi ve diğer insanlar ile etkileşim halinde olan, ileti gönderip onlardan iletiler alan ve bu iletileri yorumlama, anlamlandırma yeteneğine sahip sosyal bir varlıktır. İletişim kişinin bireysel farklılıklarını anlama, biyolojik bir varlık olmanın ötesine geçip toplumsal bir varlık olmasına olanak sağlar. İletişim, insanların kendilerini ve yaşamış oldukları dış dünyayı anlama ve anlamlandırma isteklerinden temel almaktadır. Yani insanın içindeki “zoon logon ekhon” yani konuşan bir varlık olmasından ileri gelen içsel sosyal enerji, onu düşünme, amaçlı konuşma ve kendini ifade etmeye iter. Bu amaca hizmet eden iletişim de insanların duygularını, düşüncelerini, çevresini anlamlı bir şekilde ifade etme zorunluluğundan doğar (Yalçın ve Şengül, 2007).

Kılıç (2002), iletişimin insanların ruhsal yaşantılarının anlamlı bir şekilde dışa vurumu olduğunu ifade etmiştir. Dil, insanların hem dünyaya hem de iç benliklerine açılan pencereleridir. Dil düşüncelerin oluşumunu ve denetimini, kuralları doğrultusunda sağlayarak mantıklı iletilerin oluşturulmasına yardımcı olur. Bu da iletişime bilinçli bir yol çizerek düşüncelerin en iyi şekilde aktarımını sağlar. (Yalçın ve Şengül, 2007).

Atakan Altınörs (2015), *Dil Felsefesi Tartışmaları* kitabında Platon'dan Chomsky'ye kadar uzanan bir yelpazede dil görüşlerine türlü kaynaklardan yararlanarak aktarımlar yapmıştır. Bu yazında kitabın dil, düşünce, anlam ve anlatım ile ilgili bölümlerinden alıntı yapılarak düşünür görüşlerine yer verilecektir. Burada yer alan görüşler işitme engellilerin dil ve iletişim şekilleri hakkında da temel oluşturmaktadır.

Rene Descartes, dil ve düşünce arasındaki ilişkiye ait görüşlerinde insan dışındaki varlıkların ve makinaların düşünceleri başkalarına bildirmek için sözleri ve işaretleri birleştirerek kullanamayacaklarını ve kendisine söylenenleri anlamlandırıp karşılık veremeyeceğini söylemiştir. Ancak işitme engellilerin kullandıkları işaret dilini bundan ayrı tutarak. İşaret dilinin işitme engellilerin dili olduğunu, konuşmanın eklemli sesler ile sınırlandırılmayacağını bildirmiştir. Yine bu minvalde konuşmada insanla hayvanların ayrıştığını, zihinsel yetersizliği olsa bile tüm insanların konuşabildiğini hatta organ yetersizliği nedeni ile sesli konuşamayan işitme engellilerin aralarında işaretler uydurarak konuştuklarını belirtmiştir. Burada önemli olanın akıl sahibi olmakla ilgili olduğunun altını vurgulamıştır (Dankel, 1996).

Benzeri şekilde Montaigne de insanın sözlü olmayan iletişim biçimini gündeme getirerek dilsizlerin jest ve mimiklerle pek çok duyguyu ifade edebilip, birbirleri ile anlaşabildiklerini söylemiştir (Montaigne, ?)

Descartes dili yalnızca düşüncenin belirtisi ve dışavurumu olarak değil, bazı zamanlarda ise sınırlayıcı bir engel olarak addetmektedir. Ona göre "Dil bazen düşünceleri karartmaktadır." İnsanlar arasında yaşanan bir çok anlaşmazlığın aynı terimle farklı şeylerden kaynaklandığını belirtmiştir (Adam, Paul ve Vrin, 1996).

Descartes dili düşünce açısından bir imkan ve bir engel olarak görmektedir.

Descartes ve ekolünü izleyenlerin görüşlerinden etkilenen Noam Chomsky *Kartezyen Dilbilim* teorisini geliştirmiş ve konuşmanın yalnızca insanlara has bir meleke olduğunu söylemiştir. Ona göre insanın biyolojik bir zenginliğidir ve zeka ile kullanılabilir hale gelir (Calvet ve Payot, 2001).

Condillac, kelimelerin düşünceleri adlandırdığını, başka bir deyişle kelimelerin düşüncelerin işaretleri olduğunu söylemiştir. Condillac yine birçok eserinde çeşitli duygular ve mesajların, jest, mimikler ile de anlatılabildiğini söylemiştir. Ayrıca dillerin kökenine dair çalışmalarında, dünyada kullanılan bütün dillerin kökeninde *davranış dili* 'nin olması gerektiğini vurgular. Ona göre jest, mimik ve hareketler insanların düşüncelerini birbirlerine aktarmada sahip oldukları ilk vasıtalarlardır. Bu iletişim şekli ile arzu etme, reddetme, tikslenme, sevinç, mutluluk, kaygı, haz, acı, umut, umutsuzluk, neşe, sevgi, öfke, lakaytlık, emin olamama, çözüm bulamama, dikkat kesilme ve birçok duygu düşüncüyü aktarabileceğimizi söyler ve dillerin kökeninde sözler değil mimikler, jestler, eklemelenmiş seslerden oluşan nidalar ve çığlıklar olduğunu söyler. Ancak ilerleyen süreçte anlaşmak ve karşılık vermek için işaretlerin yeterli gelmeyeceğini ve insanların sözel dile ihtiyaç duyup geliştirmiş olduklarını söyler. Ayrıca ona göre düşünceler ancak dil sayesinde analiz edilebilir (Condillac, 1789). J.J. Rousseau'da Condillac gibi tüm dillerin kökeninde davranış dili olduğunu söyler ve insanların ilk ifadelerinin düşüncelerden önce duygular olduğunu vurgular (Rousseau, 1965).

Ernest Renan'ın dil anlayışına göre ise insanın dil melekesinin mucizevi bir vasıf olduğunu düşünür. Diller insanın düşüncelerini dışa vurduğu, dilin kökeni ile kökensel psikoloji aynı yerde birleşir ve dilin kökeni ile akıllı ruhun kökeni problemi aynı şeydir. Diller insanlık tarihi boyunca ihtiyaç dâhilinde üretilmiştir ve insan olmanın fitratında vardır. Renan'a göre duygu ve düşünceleri dışa vurma insanda doğal bir ihtiyaçtır (Renan, 1858).

Henri Bergson ise dili *İmkan ve Engel Olarak Dil* görüşü ile incelemiştir. Ona göre insan ve hayvanların dilleri vardır. Hayvanlar sınırlı olsa bile içgüdüsel hareketler ile anlaşılır. İnsanda ise dil doğal bir süreçtir. Bergson, dili bir dışa vurma vasıtası olarak görür. Dil bu özelliği ile düşüncelerimiz ve ruhumuzda uyanan duyguların da ifade aracı ve kavramsal düşüncüyü meydana getiren bir imkandır. Ona göre dil imkan olduğu kadar engeldir de. Çünkü canlı düşünce onu ifade eden dil ile donar, realite sabitlenir ve değişimi görmemizi engeller. Dünya değişirken dil sabit kalır. Bergson'a göre dil bazen hislerimiz, duyumlarımızın değişiklik göstermediğine bizi inandırmakla kalmaz bazı zamanlarda da bir hissin karakteri hakkında da yanıtlanabilir.

Hayattaki her şey gibi duygularda açılan gelişen ve biteviye değişen şeyler olduğu halde onları adlandıran kelimeler durağan ve sabittir (Bergson, 1888).

Bergson, sosyal hayatın, duygularımızı kelimelere tercüme ettirmeyi gerektirir. Ama bu ona göre mümkün değildir. Çünkü içsel hayat imgelerle temsil edilemez. Hatta kavramlar ve soyut düşüncelerle anlatılması daha da zordur. Kelimeler içsel hayatımızı temsil etmekte çaresiz vasıtalarlardır. Bu da ruhumuzun hissettiklerini tamamen tercüme etmemizde bizi başarısızlığa uğratar, düşünce, dil ile aynı ölçüye vuramaz (Bergson, 1988).

2.5.1. Dil – Psikolojik Sağlık İlişkisi

Dil ile ilgili eski çağlardan bugüne aktarılan tüm verilerde insan olmaya ait, düşünceyi aktaran ve iletişimi sağlayan olmazsa olmaz bir araç olarak görülmüştür dil. İnsanı hayvandan ayıran özelliği olarak düşünemesinin yanında duygulara sahip olması ve kendini ifade ederek iletişim sağlaması, kendini diğerlerinden ayırması ve diğerlerini fark etmesi de gelmektedir. İnsanın dili bu düzeyde kullanması psikolojik anlamda da etkilere sahiptir ve her insanda farklı düzeylerde kullanımı farklı tezahürler olarak görünmektedir.

Dökmen (2000), duyguyu, bireyin belli bir anda algıladığı, hissettiği ve onun ardından yaşanan istekler, heyecanlar uyandıran iç yaşantılar olarak tanımlamıştır.

Duygu, bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimidir. Duygu uyum sağlamak, hayatta kalmak için gereklidir. Bu işlevini yerine getirebilmesi içinse duygusal farkındalık ve duyguları ifade etmek önemlidir (Goleman, 1998).

Duyguları sözel ya da sözel olmayan yollarla ifade etmenin fiziksel ve ruhsal sağlık üzerinde olumlu etkileri olduğu; ruh sağlığı ile birlikte kişiler arası ilişkileri devam ettirmek için önemli olduğu bilinmektedir (Pennebaker, 1995). Kişinin yaşadığı duygu durumunu adlandırması, duygu durumunun diğer kişilerin davranışları üzerinde nasıl etki ettiğini görmesini sağlayarak olumlu sosyal ilişkiler geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Swinkels ve Giuliano, 1995; Akt: Kuzucu, 2008). Duyguların anlaşılması ve paylaşılması kişileri mutlu kılar. Bastırılması yerine ifade yollarının

bulunması kişilerin duygularından haberdar olmasını sağlar. Aksi durumlarda psikosomatik bazı durumların yaşanabileceği bilinmektedir (Dönmez, 2007).

Pennebaker ve Graybeal (2001) 'e göre Duyguların paylaşılması dil aracılığı ile olur. Duygusal konularda yazılı dil ya da konuşma dili ile aktarım yapmanın insan sağlığına iyi geldiği bilinmektedir. Ayrıca duygusal deneyimleri paylaşmak kişilerin sosyal bağ kurmalarına da yardımcı olur. Aynı zamanda yazı yazmak bireylerin diğer kişilerle etkileşimlerini değiştirir ve konuşma tarzlarında olumlu duygulanım kelimelerinde artışlar olur. Çünkü yazı yazmak yolu ile duyguları ifade etmek bilişsel değişime yol açmaktadır.

Dili deneyimleri aktaran bir araç olarak gören Şimşek ve Kuzucu (2010), kişiler arası etkileşime katkıda bulunduğunu, bu katkının da ruh sağlığını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu durumda kişiler arası ilişkilerde duyguların ifadesi, bireyin kendini ifade etmesi ve diğerlerinin hissettiklerinin farkında olmak gibi olası aracı değişken olabileceğini belirtmektedirler (Şimşek ve Kuzucu, 2012).

Yapısalcı paradigma dil yaşantılarımız ile ilgili, düşüncüyü mümkün kıldığı için bütün psikolojik olguların altında dil olduğunu öne sürer (Guidano, 2002; Neimeyer, 2002; Akt: Şimşek ve Kuzucu, 2012).

Buck (1993)'e göre kelimeler yalnızca duygu ve arzuları ifade etmez. Aynı zamanda öz düzenleme ve öz bilgiyi de mümkün kılar. Birçok araştırma dil sürecinin belirli beyin aktiviteleri ile doğrudan öz-farkındalık ile ilişkili olduğunu göstermekte bu da kelimelerin, benlik kavramı netliğini ifade eden kişinin özü hakkındaki farklı yönlerine bilgi taşıyıcı olarak hizmet ettiğini göstermektedir (Galloway, 2000; Akt: Şimşek, 2010).

Fivush ve Sales (2006)'in *Baş etme, Bağlanma ve Anne – Çocuk Stresli Olay Hikayeleri* araştırmasında yetişkinlerle yapılan çalışmada stresli deneyimlerle ilgili hikayelerin tutarlı olması, dil kullanımında nedensel açıklayıcı ve duygusal olan bireylerin, dili bu tarz kullanmayan bireylere göre daha az depresyon ve kaygı yaşadıkları, daha mutlu ve daha sağlam bir bağışıklık sistemi gösterdikleri bulunmuştur. Bunda genel baş etme becerileri, bağlanma stiline ek olarak anlatım

becerisinin de etken olduğu görülmüştür. Baş etme modeli ve baş etmenin dili arasındaki benzerlikler göz önüne alındığında, baş etme becerisi daha iyi olan ebeveynlerin çocuklarına stresli deneyimlere dair duygusal ve açıklayıcı anlamda daha zengin ifadeler ve hikâyeler kurabilmelerinde yardımcı oldukları bunun da daha yüksek seviye mutluluğu getirdiği görülmektedir. Duygularını açma ve dışa vurma konusunda güvenli bağlanan annelerin daha açıklayıcı ve duygusal olarak daha dışavurumcu, böyle annelere sahip çocukların da stresli olaylar ile nasıl baş edeceklerini bildikleri, duyguları hakkında konuşabildikleri bulunmuştur.

Duyguların ifade edilmemesi ya da uzun süre denetim altında tutulması bir süre sonra çarpıtılmış ve şekil değiştirmiş şekilde yeniden ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Freud'dan bu yana duyguları bastırmanın hem fiziksel hem de psikolojik semptomlara yol açtığı ifade edilmektedir (King ve Emmos, 1990; Akt:Serim, 2011). Duyguların ifade edilmesi ya da saklanmasında içinde bulunulan kültüründe çok büyük etkisi bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda duyguların yüzde doksan beşinin beden dili ile yapıldığı, kadınların ise beden dilini erkeklerden daha fazla kullandığı, bununsa toplumlarda ast olarak görülmekten ileri gelen zarar görmeden duygularını ifade etme yolu olarak seçildiği düşünölmektedir (La France ve Helney, 1997, 2005; Akt: Kuyumcu, 2012).

Pennebaker ve O'Heeron (1984), eşlerini kaybetmiş kişiler ile yapmış oldukları çalışmada günlük yaşamda duygularını paylaşan kişilerin daha az sağlık problemi yaşamış olduklarını bulmuşlardır (Akt: İşleroğlu, 2012)

Üniversite öğrencileri ile yapılan kendini açma ve öznel iyi oluş ilişkisi çalışmasında kendini açma ve öznel iyi oluş arasında pozitif yönde, anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Şahin, 2011; Akt: İşleroğlu, 2012)

Bu verilerin aksine literatürde psikolojik sağlık, duyguları fark etme ve duyguları ifade etme ile ilgili yapılmış çalışmalarda; duygusal farkındalık ve duyguları ifade etme düzeylerini geliştirmeye yönelik psiko-eğitim programına alına üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşlarında herhangi bir değişme olmadığı da görülmüştür (Kuzucu, 2006). Benzeri bir çalışmada, duyguları ifade etme ve psikolojik sıkıntının duyguları ifade etmeme ile ilişkili olarak arttığı ancak duyguları

ifade etmenin psikolojik sıkıntı üzerinde hiçbir etkisi olmadığını bulmuşlardır (Jamner ve ark., 1988; Akt: İşleroğlu, 2012).

2.6. DİL - SALDIRGANLIK, SALDIRGANLIK -DEPRESYON İLİŞKİSİ

Psikoloji sözlüğünde öfke, “Engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye veya kişiye yönelik şu veya bu şekilde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, negatif bir duygu.” olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2005).

Bilişsel – Davranışçı yaklaşıma göre öfke; biliş ve davranışın karşılıklı olarak etkilendiği, bilişsel kökenli duygusal durum olarak tanımlanmaktadır. Oluşan bu duygusal uyarılma ve karşılığında gösterilen tepki kişinin olayı bilişsel olarak nasıl yapılandığına bağlıdır. Eğer bir olay kişi tarafından can sıkıcı, aşağılayıcı, haksızlık ve saldırı gibi değerlendiriliyor ise devamında gelişen duygusal uyarılma öfke olmaktadır (Balkaya, 2001).

Anderson (1992) öfkeyi, bazı acı ve üzüntülerden kaçmak için bir savunma duygusu olarak yaşadığını, başarısızlık, özgüven eksikliği, yalnızlık duygusu ve korkular sonucunda ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Akt: Şahin, 2004).

Öfke duygusu doğal bir duygudur. Öfkenin bireyin yaşamında problem oluşturması uzun, yoğun ve aşırı yaşanıp, uygunsuz şekilde ifade edilmesi ve kişisel işlevlerde bozulmaya yol açması ile olmaktadır (Azevedo, Wang, Paulo, Lotufo ve Bensenor, 2010; Serin ve Genç, 2011).

Deffenbacher (1999) ‘e göre öfkeyi ortaya çıkaran nedenler; dış uyarıcıların; (bireyler, araçlar, iletişimsel kesintiler) amaca ulaşma, bekletilme, eleştiriye maruz kalma, dış uyarıcıların bireylerde oluşturduğu imgeler ve geçmişe ait çağrışımların; travmatik yaşantıları hatırlaması, güven kaybı nedeni ile yaşanan kıskançlık, olumsuz yaşantıların hatırlanması, bireyde, iç uyarıcıların etkisi ile ortaya çıkan öfke, düşünce ve duygularlar; harekete geçirdikleri düşüncelerin öfke duygusuna dönüşmesi ya da reddedilmeye karşı savunma olarak kullanılır (Özmen, 2006a).

Spielberger (1980)'e göre öfke duygusunun temelinde, “başkalarının gözündeki “kişilik değerimin düşmemesi için hata yapmamalıyım” gibi bir düşünce vardır. Bireyin kendisini kanıtlamasının gerekli olduğuna inanmasının, başkalarının kendi mutluluğunu engellediğine inanmasının ve ilişkilerinin planladığı gibi yürümesi gerektiğine ilişkin düşünce biçimlerinin öfkenin ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını ileri sürmektedir (Özmen, 2006a).

Ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada kendini uygun şekilde ifade edemeyen, çevresi tarafından anlaşılamayan gençlerin öfke duygusu, içinde bulunduğu dönemin diğer duyguları ve yaşantıları ile başa çıkmayı bilmediğinde zamanla uyumsuzluk, saldırganlık, şiddet hatta intihar eğilimine dönüşebildiğini söylemektedir. (Yılmaz, 2004; Akt: Serin ve Genç, 2011).

Öfkenin ikincil kazanç ve işlevleri; güç ve kontrol etme isteğine karşılık verme, sorumluluktan kaçma, zayıf iletişim becerilerine sahip olma, başka duygulara karşı savunma aracı olarak kullanma ve temelde ihlal edilen haklara karşı öz koruma olarak verilmiştir (Korkut, 2002; Akt: Şahin, 2004).

Öfkenin normal bir duygu olmasına karşın ifade edilirken hakaret, kavga ve saldırganlık yolunun seçilmesi iletişimde olduğu insanları rahatsız edip iletişimi kesmelerine neden olabilmektedir (Denham, 1998; Akt: Durmuşoğlu Saltalı, 2010).

İlişkilere dair yaşanan sınırlılık algısının depresyonun yordayıcısı olduğu, güven, yakınlık, yardımlaşma gibi kişiler arası ilişkilerde önemli sayılabilecek konularda beklentilerinin düşük olmasının, ilişkisel sınırlılığın etkisi olduğu bilinmektedir (Kayri ve Boysan, 2008).

Özkatar Kaya (2010) ‘nın *18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerini İncelediği* çalışmasında saldırganlık ve öfkenin sonucu olarak; psikosomatik rahatsızlıklar, anksiyete, depresyon, uyku bozuklukları ve intiharın görüldüğü bilgisine yer vermiştir.

Öztürk (2004), depresyonu, çökkünlük, derin üzüntü, bazen hem derin üzüntü hem bunaltıyı içinde barındıran düşünce, konuşma, devinim ve fizyolojik işlevlerde

yavaşlama, durgunlaşma ve bunların yanı sıra değersizlik, küçüklük, güçsüzlük, isteksizlik, karamsarlık, duygu ve düşünceleri ile beliren bir sendrom olarak tanımlamıştır.

Öfke ile de depresyon arasında bir ilişki vardır. Depresyon ile sürekli öfke, öfkenin içte tutulması ve öfkenin dışa yansıtılması arasında bir ilişki, depresyonun şiddeti arttıkça sürekli öfke düzeyi açısından, öfke düzeyinin yükseldiği, öfke içte açısından öfkenin bastırıldığı ve öfke dışta açısından da öfkenin kolay ifade edilebildiği, depresif kişilerin öfke düzeyleri yükseldikçe öfkelerini kontrol etmede başarısız oldukları söylenebilir (Köknel ve Gençdoğan, 2007).

Öfke yaşanan stres kaynaklı olabilir. Uzun süreli strese neden olabilecek başa çıkma mekanizmasını harekete geçiren içsel yada dışsal durumlarda kişi yeterli başa çıkma becerisi kullanamıyorsa önce gayreti azalır sonra demoralize olur ve takiben de depresyon görülür (Folkman ve ark., 1986; Akt: Otrar, Ekşi, Dilmaç ve Şirin, 2002).

Ingolsby ve arkadaşları (2005), duygu dışa vurumu ile depresyon, anksiyete bozuklukları, şizofreni, kalp hastalıkları, kanser gibi pek çok tıbbi ve zihinsel bozukluk arasında ilişki olduğunu vurgulamışlardır (Kışlak ve Göztepe, 2012).

Whiter ve Acar (2000)'e göre duygularını iletme becerileri yeterli olmayan kişiler gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekerler. Bunun sonucunda yalnızlık duygusu yaşayabilir, toplumdaki uzaklaşabilir ve etkisi ile olumsuz duygularında artış görülebilir. Olumsuz duygulardaki bu artış ve sosyal izolasyon bireyin kendini ifade etmesi, duygusal farkındalığını zorlaştırır (Yalçın, 2010).

Berthoz ve diğerleri (2000)'nin yaptığı çalışmada depresyon hastalarının kendi ve diğerlerinin duygularını fark etmekte sorun yaşadıklarını belirtmiştir (Yalçın, 2010).

Duyguları açma, bireyin kendi yaşantı ve deneyimleri hakkındaki kendi duygularını ifade etmesi, yalnızlık ve sonucunda yaşanan depresyonu azaltır (Berg ve McQin, 1989; Öksüz, 2012).

Lundh ve arkadaşları (2002) 'nın yapmış oldukları çalışmada duygusal farkındalık ve duyguları ifade etme düzeyi azaldıkça depresyon ve kaygı puanlarının arttığını görmüşlerdir (Kuyumcu, 2012). Bunu destekleyen bir çalışmada duyguları fark etme ve ifade etmenin psikolojik sağlığı arttırdığı, çünkü duyguyu tanıma, ifade etme ve yaşanan sıkıntıya ilişkin duygusal tepkiyi anlamayı sağlayıp duyguların düzenlenmesine ve doğru karar verebilmeye yardımcı olduğunu söylemektedir (Lepore ve ark., 2000; Akt: Kuyumcu, 2012).

Duygular sosyal ilişkiler açısından önemli açılımlara sahiptir. Örneğin uzaklaştırıcı ve yakınlaştırıcı etkilere sahip duygular vardır. Sosyal ilişkilerin yönetilmesi açısından duyguların ifade edilmesi ve / ve ya gizlenmesinin önemli bir rolü olabilir (Campos, Walle, Dahl ve Main, 2011; Boratav, Sunar ve Ataca, 2011).

Fişek (2003) 'in yaptığı araştırmaya göre ülkemizde ailesel benliğin daha baskın olmasının duygusal ifade etmeyi etkilediğini ve öfkenin açıkça ifade edilmesinin, yakın hiyerarşik ilişkilerin huzurunu bozma ve sınırlara saygısızlık anlamına geldiğini belirtmiştir (Boratav ve ark., 2011).

Bazı insanlar öfkelerini ifade etmekte zorlanırlar. Bu insanlar, kendi içsel kural ve ölçüleri ile öfkelerini ifade etmeye engel koyarlar ya da edemezler. Bu içte tutulan ve biriken öfke duygusu bireyde kan basıncı, kalp hastalıkları ile ilgili fizyolojik belirtiler ve depresyon gibi psikolojik belirtiler meydana getirdiği bilinmektedir (Gentry,2000; Akt: Özmen, 2006b).

Aydın (2005), öfke ile depresyon, depresyon ile öfke ve intihar riski arasında birbirini tetikleyici bir bağ olduğunu söylemektedir (Akt: Serin ve Genç, 2011). Benzeri şekilde öfke, depresyon ve intihar arasında tanısal işaretler olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Bridewell ve Chang, 1997; Türkçapar, Güriz, Özel, Işık ve Örsel, 2004; Akt: Serin ve Genç, 2011).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde sırasıyla araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplamada kullanılan ölçme araçları, veri toplama süreci ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan yöntemlere dair açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma 18 – 65 yaş arası işitme engelli bireylerin GAP, işitme engellilik, depresyon, agresyon, yaşam doyumu, öz farkındalık, mutlak gerçeklik ihtiyacı (NAT), düzeylerinin ölçülmesi ve aralarındaki ilişkiye dair tarama modeline göre hazırlanmış nicel bir çalışmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 18 – 65 yaş arası işitme engelli bireyler oluştururken, örnekleme ise 17. Dünya İşitme Engelliler Kongresine, Türkiye'nin bir çok şehrinde katılan işitme engelliler, sosyal medya üzerinden yapılan duyurular sonucu çalışmaya İstanbul'dan katılan işitme engelliler ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi Entegre Yüksek Okulu işitme engelli öğrencilerinden gönüllülük esasına göre katılan 200 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada 280 kişiye uygulama yapılmıştır ancak testi tamamlamayan 80 kişinin ölçekleri çalışmaya dahil edilmemiştir.

3.3. Uygulama

Bu çalışma uygulama ve ölçme teknikleri açısından Türkiye'de bir ilk ve örnek çalışma olacak şekilde danışmanlık alınarak ve uzmanların desteği ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle belirlenen modele uygun şekilde seçilen ölçeklerin bir araya getirilmiştir. Daha sonra Boğaziçi Üniversitesi Dilbilim Bölüm başkanı ve çalışma alanlarından biri işaret dilleri ve Türk İşaret Dili olan Prof. Dr. Sumru

Özsoy'un danışmanlığı ile tüm ölçek soruları CODA ve Yeminli Türk İşaret Dili Tercümanı Serpil Sadak tarafından işitme engelliler gramerine çevrilmiş ve devamında her bir demografik form ve ölçek sorusu işaret diline çevrilerek videoya alınmıştır. Uygulamada katılımcılara demografik bilgi formu, Beck Depresyon Ölçeği (BDI), Buss ve Perry Saldırganlık Ölçeği, Öz Farkındalık Ölçeği, Dil Hakkındaki İnançlar Ölçeği (BAFL), Diener Yaşam Doyum Ölçeği (SWLS) ve Mutlak Gerçeklik İhtiyacı (NAT) ölçeklerinden oluşan bir batarya uygulanmıştır. Uygulama kitapçığı 8 sayfa ve 106 sorudan ve soruları işaret dili ile betimleyen 106 videodan oluşmuştur. Okuma anlama düzeyi iyi olan işitme engelliler kitapçık üzerinden yanıtlayarak, herhangi bir anlamadığı yer olduğunda Türk İşaret Dilini iyi düzeyde konuşan ve anlayan araştırmacı tarafından yardım edilmiş ya da videoları izleterek tam bir anlama sağlamaya çalışmıştır. Okuma anlaması iyi olmayan işitme engelli bireyler ile ise videolar üzerinden uygulama yapılmıştır ve tam anlama sağlanarak yanıtlamaları sağlanmıştır. Uygulama, çalışmanın amacı açıklanarak ve gizlilik esası belirtilerek katılmayı kabul eden bireyler ile yapılmıştır. Uygulama esnasından kitapçığın üzerine isim yazmamaları ancak gönüllü katıldıklarını göstermesi amacı ile imzalamaları istenmiştir. Alınan bilgilerin araştırmacı tarafından görüleceği ve sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı söylenmiştir. Uygulama sırasında yapılan gözlemlerde okuma ve anlama düzeyine göre yanıtlayma süresi 30 ve 90 dakika aralığında değişiklik göstermiştir.

Araştırmada elde edilen veriler ve bu verilere uygulanan istatistiksel analizler Sonuçlar Bölümü'nde sunulmuştur.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılan kişilerin demografik özelliklerini belirlemek amacı ile cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, işitme kaybı derecesi, çevresinde işitme engelli yakını olup olmadığı ve iletişim kurma türü alanlarında sorular yöneltilmiştir.

3.4.2. Beck Depresyon Ölçeği

Beck Depresyon Envanteri, depresyonda görülen, negatif, duygusal, bilişsel ve motivasyonel alanlarda ortaya çıkan belirtileri ölçmeye yarayan, 21 maddeden

oluşmuş bir kendini değerlendirme türü ölçektir. Ölçeğin amacı, çeşitli tipte depresyon tanıları, ya da diğer psikiyatrik tanılar arasında bir ayırım yapmak değil, depresyon derecesini objektik olarak sayılara dökmektir (Beck, 1961; Akt: Hisli, 1988.) BDI'deki her madde, depresyona özgü bir davranışsal örüntüyü belirlemekte ve azdan çoğa doğru giden dört derecelik kendini değerlendirme cümlesini içermektedir. Sıfırdan 3'e kadar, depresyonun ciddiyetine göre sıralanmış bu cümleler, depresyonun görünümüne ilişkin olup, etiyolojisine ilişkin herhangi bir kuram yansıtmamaktadır. Bu belirtiler; depresif ruh durumu, karamsarlık, başarısızlık duygusu, doyum alamama, suçluluk duyguları, ağlama nöbetleri, tedirginlik, sosyal çekilme, kararsızlık, bedensel imajın çarpıtılması, çalışma inhibisyonu, uyku bozukluğu, yorgunluk, iştah azalması, kilo kaybı, somatik meşguliyetler ve libido kaybıdır. Ölçeğin kesme puanı 17 olarak kabul edilmiştir. Güvenirlik çalışmasında, Cronbach alfa katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur. Yarıya bölme güvenirliliği $r=0.74$ olarak belirlenmiştir. Türkçe formunun geçerliliği yapılırken BDI ve MMPI depresyon alt ölçeği birlikte uygulanmıştır ve aralarındaki korelasyon $r=0.50$ olarak elde edilmiştir. Yapı geçerliliği için faktör analizi uygulanmış ve altı faktör elde edilmiştir. Bunlardan dört tanesinin yorumlanabilir olduğu belirtilmiştir. Birinci faktörde umutsuzluk, ikinci faktörde kişinin kendine yönelik olumsuz duyguları, üçüncü faktörde bedensel kaygılar ve dördüncü faktörde suçluluk duygulanımları yer almaktadır (Hisli, 1988).

3.4.3. Buss – Perry Saldırganlık Ölçeği

Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilmiştir. Buss ve Warren tarafından (2000) güncellenmiş olan "Agression Questionnaire" adlı ölçeğin Türkçe uyarlaması Can (2002) tarafından yapılmıştır. Ölçek beşli likert tipi yanıtlar içermekte ve 34 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 170, en düşük puan 34'tür. Ölçekten alınan puanlardan 58 ve aşağısı düşük, 59 ve 110 arası normal, 110 ve üzeri yüksek saldırganlık düzeyine işaret etmektedir (Buss ve Warren; Can). Saldırganlık ölçeği beş alt ölçekten oluşmaktadır. Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık. Ölçekte alt ölçek puanları ve toplam puanlara bakılmaktadır. Ölçek Can tarafından DSM IV ölçütlerine göre tanı almayan sağlıklı ve gönüllü 300 kişiye uygulanmıştır. Güvenirliğin incelenmesinde Cronbach Alfa katsayısı toplam ölçüm için $r=.91$, alt ölçekler için $r=.53$ ve $.83$

arasında bulunmuştur. Saldırganlık ölçeği içinde bulunan beş alt ölçeğin birbirleri ile korelasyonları $r=.54$ ve $.72$ arasındadır. Test tekrar test güvenirliliği için toplam puanda iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı $r= .85$ dir. Alt ölçeklerde ise $r=.69$ ile $r=.84$ arasında değişmektedir. Benzer ölçekler geçerliği için Saldırganlık Ölçeği ile birlikte Sürekli Öfke – Öfke İfade Tarzı Ölçeği kullanılmıştır. Korelasyon katsayıları alt ölçeklerde $r= .55$ ile $r=.74$ arasında değişmektedir (Can, 2002).

3.4.4. Dil İşlevleri Hakkında İnançlar Ölçeği (BAFL)

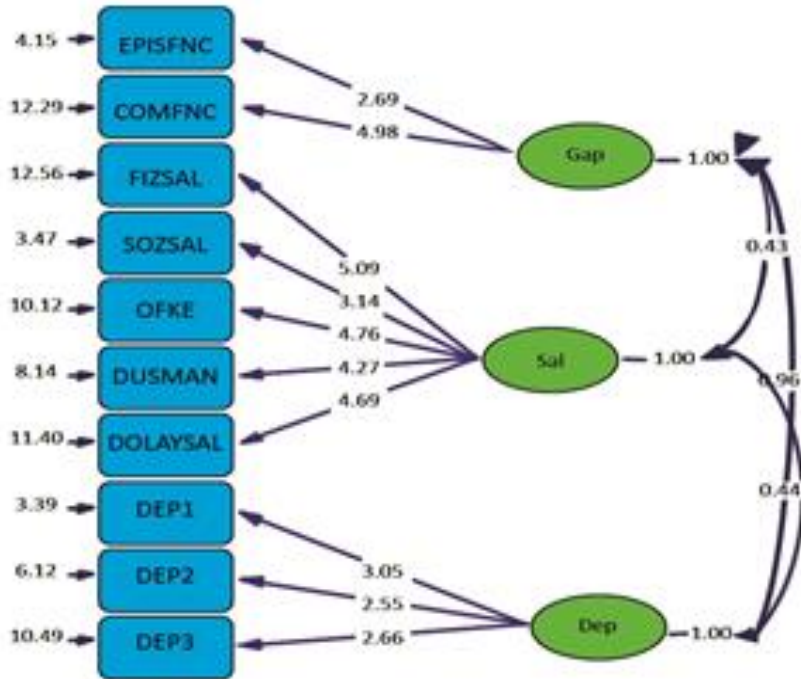
Kişilerin dil ve içsel deneyimleri arasındaki ilişki anlayışını değerlendirmek amacı ile geliştirdiği BAFL ölçeği dilin epistemik ve iletişim fonksiyonlarını yansıtan 12 maddeden oluşmaktadır. Alt ölçekler için korelasyon katsayıları total BAFL ($r= .82$), EF ($r=.76$), RF ($r=.68$) ve CF ($r=.82$) Korelasyonlar sonucunda Referans Fonksiyonu alt boyutu ölçekten çıkarılmıştır. Faktöriyel geçerlilik çalışmalarının sonucunda ölçeğin güvenilirlik ölçülerine uygun iki faktörden oluştuğu görülmüştür. Ölçeğin 12 maddelik son halinde Epistemic Fonction alt boyut maddeleri; 1,2,6,7,10, Communication Function alt boyut maddeleri 3, 4, 5, 8, 9, 11 ve 12. maddeler oluşturmuştur. . Ters hesaplanan maddeler ise 5, 10 ve 12. maddelerdir. Ölçekte 5’li likert kullanılmıştır. Likert ölçeği 1= kesinlikle katılmıyorum – 5= Kesinlikle katılıyorum olarak değişmektedir. (Şimşek, 2010).

BÖLÜM IV

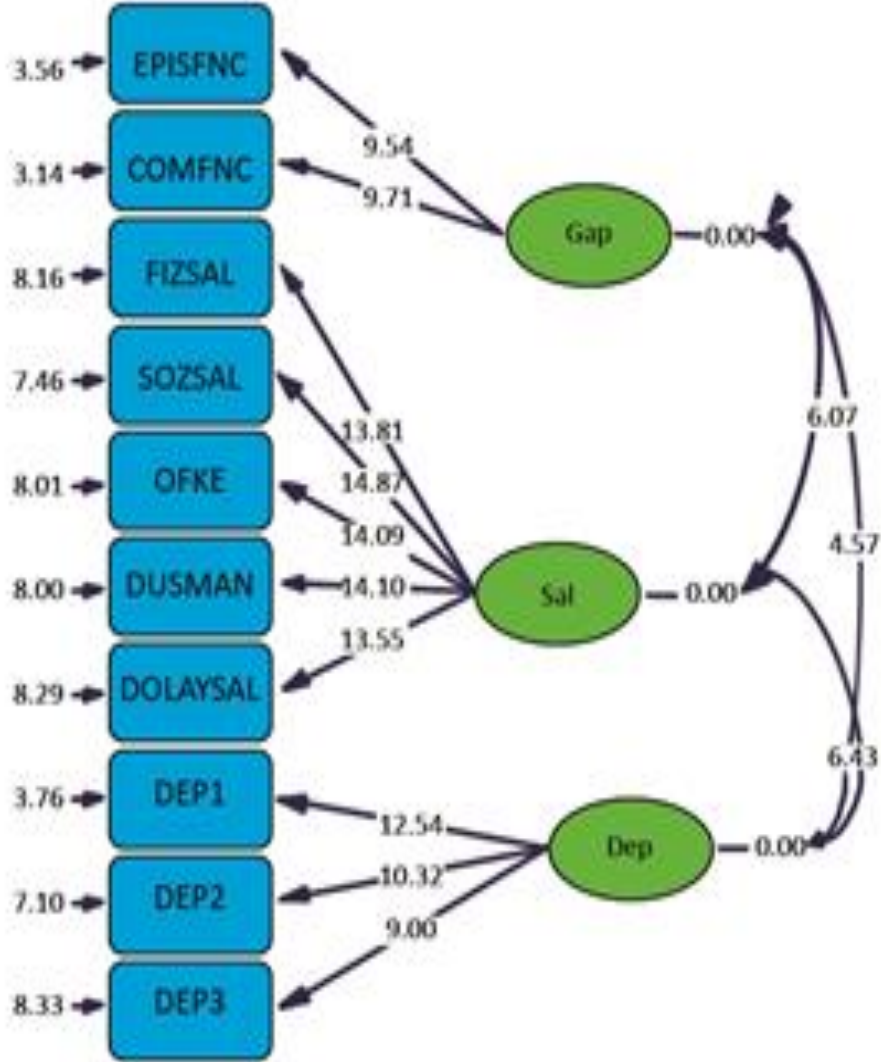
BULGULAR

4.1. Ölçme Modeli Sonuçları

Ölçme modeline ait standardize edilmiş çözümlene değerlerini gösteren diyagram şekil 1 de, T değerlerini gösteren diyagram ise Şekil 2. de gösterilmiştir.

Şekil 1. Ölçme Modeli standardize Edilmiş Çözümleme Değerleri

Şekil 2. Ölçme Modeli T Değerleri

4.1.1. Değişkenler Arası İlişkiler

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ortalamaları, standart sapmaları ve elde edilen korelasyonlar Tablo 2. de verilmiştir. Tek boyutlu BDI ölçeği için parselleme yöntemi kullanılarak yapay olarak 3 parsel kullanılmıştır.

Tablo 2. Ölçeklerin Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	M	STD
EPISFNC	14,1500	3,37706
COMFNC	20,5350	6,09050
FIZIKSELSAL	15,4900	6,20260
SOZELSAL	11,4350	3,65411
OFKE	19,8600	5,72225
DUSMANLIK	17,1350	5,13993
DOLSAL	13,4650	5,78238
DEPP1 PARSEL 1	12,2000	3,56420
DEPP2 PARSEL 2	12,1100	3,55543
DEPP3 PARSEL 3	14,0500	4,19350

Not. N: 200 BAFL : Dil İşlevleri Hakkında İnançlar Ölçeği, BPAÖ: Buss Perry Saldırganlık Ölçeği, BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği, Parsel 1-2-3 Beck Depresyon Ölçeği yapay alt boyutları.

Tablo 3. Ölçekler Arası Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 EPISFNC	1									
2 COMFNC	,576**	1								
3 FIZILSELSAL	,299**	,180*	1							
4 SOZELSAL	,288**	,167*	,729**	1						
5 OFKE	,317**	,209**	,682**	,724**	1					
6 DUSMANLIK	,390**	,241**	,629**	,734**	,713**	1				
7 DOLSAL	,344**	,140*	,575**	,549**	,591**	,565**	1			
8 PARSEL1	,177*	,214**	,272**	,321**	,472**	,368**	,320**	1		
9 PARSEL2	,178*	,234**	,223**	,255**	,304**	,246**	,279**	,646**	1	
10 PARSEL3	,116	,247**	,160*	,115	,225**	,159*	,169*	,513**	,455**	1

NOT: Not. N: 200 BAFL : Dil İşlevleri Hakkında İnançlar Ölçeği, BPAÖ: Buss Perry Saldırganlık Ölçeği, BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği, Parsel 1-2-3 Beck Depresyon Ölçeği yapay alt boyutları. Tüm korelasyonlarda anlamlılık düzeyi * p < ,005, **p < ,001

Korelasyonların yer aldığı Tablo 3.'e baktığımızda, tüm korelasyonların ,115 ile ,734 aralığında değişmekte olduğunu; en zayıf ilişkinin BDI alt boyutu Parsel 3 ve Sözel Saldırganlık alt boyutu arasında, en güçlü ilişkinin ise Buss Purry Agresyon ölçeği alt boyutu Öfke ve Sözel Saldırganlık alt boyutları arasında olduğu görülmüştür.

4.1.2. Ölçme Modeli İçin Uyum İyiliği Değerleri

Ölçme modeli için uyum iyiliği değerleri Tablo 4.. de gösterilmiştir.

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Uyum	Edilebilir Değer	Yorum
X^2			68.77	
Sd			32	
X^2 / sd	2	5	2,14	İyi Uyum
RMSEA	$0 < RMSEA < .05$	$.05 < RMSEA < .10$	0.071	Kabul Edilebilir
SRMR	$0 < RMSEA < .05$	$.05 < RMSEA < .08$	0.043	İyi Uyum
NFI	$.95 < NFI < 1$	$.90 < NFI < .95$	0.94	Kabul Edilebilir
CFI	$.95 < CFI < 1$	$.90 < CFI < .95$	0.96	İyi Uyum
GFI	$.95 < GFI < 1$	$.90 < GFI < .95$	0.94	Kabul Edilebilir

Not: N: 200

Tablo 4'deki sonuçlara göre, ölçme modelinin veriye uyum sağladığı görülmektedir.

4.1.3. Ölçme Modeline İlişkin Parametre Değerleri

Ölçme modeline ilişkin parametre değerleri Tablo 5. de gösterilmiştir.

Ölçme Modeline İlişkin Faktör Yükleri, Standart Hata Değerleri ve T- Değerleri

Örtük ve Gözlenen Değişkenler	Standardize Edilmemiş Faktör Yükleri	SH	T	Standardize Faktör Yük Değerleri
GAP				
EPISFNC	2.69	0.28	9.54	0.80
COMFNC	4.98	0.51	9.71	0.82
SALDIRGANLIK				
FIZSAL	5.09	0.37	13.81	0.82
SOZSAL	3.14	0.21	14.87	0.86
OFKE	4.76	0.34	14.09	0.83
DUSMAN	4.27	0.30	14.10	0.83
DOLAYSAL	4.69	0.35	13.55	0.81
DEPRESYON				
PARSEL 1	3.05	0.24	12.54	0.86
PARSEL2	2.55	0.25	10.32	0.72
PARSEL3	2.66	0.30	9.00	0.64

NOT: Not. N: 200, BAFL : Dil İşlevleri Hakkında İnançlar Ölçeği, BPAÖ: Buss Perry Saldırganlık Ölçeği, BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği, Parsel 1-2-3 Beck Depresyon Ölçeği yapay alt boyutları. Tüm korelasyonlarda anlamlılık düzeyi * p < .005

Tablo 5. ‘den anlaşılacağı gibi, standardize edilmiş faktör yüklerinin .64 ile .86 arasında değiştiği ve tümünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısı ile söz konusu istatistikler, ölçme modelindeki gözlenen değişkenlerin, örtük değişkenlerinin güvenilir göstergeleri olduğuna ilişkin kanıt olarak sunulmaktadır.

4.1.4. Örtük Değişkenler Arası İlişkiler

Ölçme modelinde örtük değişkenler arası ilişkilere yönelik yapılan analiz Tablo 6. ‘da gösterilmiştir.

		1	2	3
1	BDÖ	-		
2	GAP	0.36	-	
3	BPAÖ	0.44	0.43	-

NOT: Not. N: 200, BAFL : Dil İşlevleri Hakkında İnançlar Ölçeği, BPAÖ: Buss Perry Saldırganlık Ölçeği, BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği, Parsel 1-2-3 Beck Depresyon Ölçeği yapay alt boyutları.

Tablo 6.’dan görülebileceği gibi GAP ile BDÖ arasında (.36) ile orta düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki, BPAÖ ve BDI arasında (.44) ile orta düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki, BPAÖ ve GAP arasında (.43) ile orta düzeyde pozitif anlamlı bir ilişki vardır.

4.2. Yapısal Model Sonuçları

4.2.1. Yapısal Modelin Uyum İyiliği Değerleri

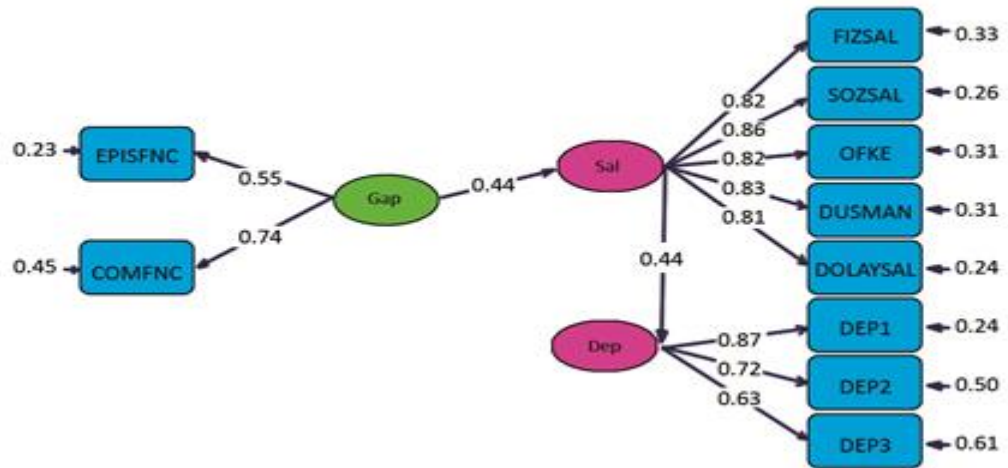
Yapısal modelin uyum iyiliği değerleri Tablo 7. ‘de gösterilmiştir. Buna göre, araştırmanın yapısal modelinin genel olarak kabul edilebilir ya da iyi uyum gösterdiğini söylemek mümkündür.

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Uyum	Edilebilir	Değer	Yorum
X^2				72.58	
Sd				33	
X^2/sd	2	5		2.19	Kabul Edilebilir
RMSEA	$0 < RMSEA < .05$	$.05 < RMSEA < .10$		0.074	Kabul Edilebilir
SRMR	$0 < RMSEA < .05$	$.05 < RMSEA < .08$		0.056	Kabul Edilebilir
NFI	$.95 < NFI < 1$	$.90 < NFI < .95$		0.93	Kabul Edilebilir
CFI	$.95 < CFI < 1$	$.90 < CFI < .95$		0.96	İyi Uyum
GFI	$.95 < GFI < 1$	$.90 < GFI < .95$		0.94	Kabul Edilebilir

Not. N:200

4.2.2. Yapısal Modele İlişkin Çözümleme Değerleri

Araştırmadan elde edilen Lisrel 8.51 ile yapılan yapısal analizden elde edilen çözümleme değerleri Şekil 3. 'de gösterilmiştir.

Şekil 3. 'deki diyagram incelendiğinde GAP (Dile ilişkin inançlar) ile SAL (Saldırganlık) Arasındaki ilişkinin 0.44, SAL (Saldırganlık) ile BDÖ (Beck Depresyon Ölçeği) arasındaki ilişkinin ise 0.44 olduğu görülmektedir. Buna göre, GAP'ın SAL 'a neden olduğu, SAL'ın da DEP neden olduğu sonucu bulgulanmıştır. Bu sonuca göre SAL 'ın aracı değişken olduğu anlaşılmıştır.

4.2.3. Yapısal Modelde Dolaylı Etki Değerleri

Tablo 8. Dolaylı Etki Değerleri

	GAP	Std	T
DEP	0.19	0.05	4.02
SAL	-	-	-

Not. N: 200, BAFL : Dil İşlevleri Hakkında İnançlar Ölçeği, BPAÖ: Buss Perry Saldırganlık Ölçeği, BDI: Beck Depresyon Ölçeği,

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırma işitme engelli bireylerin, işitme yetersizliği sonucunda oluşmuş; konuşma, iletişim, ilişki aksamalarının ruh sağlıkları üzerinde nasıl etki bıraktığını tespit etme ve devamında çözümleyici, önleyici öneriler getirebilme bilincinden hareketle yapılmıştır.

İşitme engeli bireyin işitme duyusundaki kaybın, dil edinme alanındaki yaşanan aksamanın akademik başarı, psiko-sosyal gelişim, uyum ve ilişki kurma alanlarında gelişimsel anlamda beklenen düzeye erişememesi ile belirlenmiş bir durumdur (Öztürk, 2006).

İşitme engelinin birey işitmesi üzerindeki etkileri hafif düzey işitme kaybı diye nitelenen 16dB (fısıltı düzeyinde ses ve konuşmaları anlamak) ile başlayıp 90 dB ve üzeri ile ileri derece olarak sınıflanmış (çok yüksek ses ve cihazsız hiçbir sesi işitememek) bir yelpazede değişen aralıkta derecelendirilmiştir (Tüfekçioğlu, 2003).

İşitme engelli bireylerin kelime hazinesi gelişimi daha yavaş ve kısıtlıdır. Somut kelimeleri daha kolay öğrenme, soyut kavramları öğrenmede yavaşlık, aynı kelimeye ait birden fazla anlamı yorumlamakta güçlük çekerler. Cümle yapıları daha kısa ve basit, ekleri ve takıları kullanmada yanlışlar yaparlar (ASPB, 2014).

İşitme engelli bireylerde işitme yetersizliğinden kaynaklanan konuşma ve iletişim yetersizlikleri psiko-sosyal alanda olumsuz etkilenmelerine yol açmaktadır. Bu da ruh sağlıkları üzerinde ölçülebilir etkiler bırakmaktadır.

İşitme duyusu, bireylerin bilişsel ve motor gelişiminde, iletişim ve davranışsal becerilerinde, eğitim ve diğer insanlar ile ilişkilerinde rol oynamaktadır. İşitme engeli, sosyal uyum ve iletişim kurma becerilerini olumsuz etkileyen bir durumdur. Sosyal duygusal gelişim önemli oranda iletişime bağlıdır ve işitme engelli bireylerde gerekli dil becerilerinden yoksun olmalarından ötürü sosyal etkileşim, iletişimi

başlatma ve sürdürmede güçlükler yaşamaktadırlar. Yaşanan bu iletişim güçlükleri, duygusal sorunları getirmekte ve devamında sosyal izolasyon ve düşük özgüvene neden olabilmektedir (Ekim ve Ocakçı, 2010).

İşitme engelli bir çok çocuk üzerinde yapılan gözlemlerde bireysel oyunları seçme, izolasyon, çevresindeki insanların ilgi ve geleneklerinden habersiz olma, duygular ve iç dünyamıza ait durumlar hakkında sınırlı bir anlayışa sahip olma, empati yapmada güçlük, sosyal etkileşimde ya engellenme ve kızgınlık ya da çekingen olma gibi sosyal problemler yaşadıkları görülmüştür (Tüfekçioğlu, 2003).

İşitme engelli bireyler normal yaşlarına göre dili kullanma kısıtlılıkları nedeni ile bilişsel geriliklerde göstermektedirler. Bu durum açık ve anlaşılır konuşmaya sahip olmaya, düşüncelerini ifade etmesine ve başkalarının düşüncelerini anlamalarına engel oluşturmaktadır (Geç, 1996).

İnsanların benlik algıları, çevrelerindeki bireylerle ilişkilerine bağlıdır. İşitme engelli bir birey hem aile bireyleri hem akrabaları hem diğer bireyler ile sıkı bir iletişimde olursa pozitif bir benlik algısı geliştirebilir. Benlik algısı ise kendisinin kim olduğunu anlaması ve çevresinden kendini ayırt edebilmesini sağlar. İşitme engelli bireylerin bu alanda yaşadığı sınırlılık sosyal çevreye uyumsuzluk, davranış ve kişilik bozuklukları olarak kendisini gösterir (Şipal, 2002).

Ayrıca 1953 yılında Milli Eğitim Bakanlığının Türk İşaret dilini okullarda yasaklayan kanun ile işitme engelliler bu dili öğrenememiş ve anadillerinden mahrum bırakılmışlardır. Bu durumun işitme engellilerde engellenme duygusunu artırarak saldırganlığı pekiştirdiği ve kendilerini ifade edemedikleri durumlarda dilin yerini aldığı ve hatta bir kendini ifade aracı olarak da kullanıldığı düşünülmektedir.

Araştırma modeli, işitme engelli bireylerde dil kullanımı (GAP) ile depresyon, saldırganlık eğilimi, yaşam doyumu, mutlak gerçeklik ihtiyacı, öz farkındalık arasındaki ilişkiyi ölçmek üzere planlanmıştır. Araştırma sonucunda edinilen bulgulara göre dil kullanımı (GAP) ile öfke ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre dil kullanımı ile depresyon arasında bir ilişki vardır ve bu sonuca da saldırganlık aracılık etmektedir.

Duyguları sözel ya da sözel olmayan yollarla ifade etmenin fiziksel ve ruhsal sağlık üzerinde olumlu etkileri olduğu; ruh sağlığı ile birlikte kişiler arası ilişkileri devam ettirmek için önemli olduğu bilinmektedir (Pennebaker, 1995). Kişinin yaşadığı duygu durumunu adlandırması, duygu durumunun diğer kişilerin davranışları üzerinde nasıl etki ettiğini görmesini sağlayarak olumlu sosyal ilişkiler geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Swinkels ve Giuliano, 1995; Akt: Kuzucu, 2008). Duyguların anlaşılması ve paylaşılması kişileri mutlu kılar. Bastırılması yerine ifade yollarının bulunması kişilerin duygularından haberdar olmasını sağlar. Aksi durumlarda psikosomatik bazı durumların yaşanabileceği bilinmektedir (Dönmez, 2007).

Pennabaker ve Graybeal (2001) ' e göre Duyguların paylaşılması dil aracılığı ile olur. Duygusal konularda yazılı dil ya da konuşma dili ile aktarım yapmanın insan sağlığına iyi geldiği bilinmektedir. Ayrıca duygusal deneyimleri paylaşmak kişilerin sosyal bağ kurmalarına da yardımcı olur. Aynı zamanda yazı yazmak bireylerin diğer kişilerle etkileşimlerini değiştirir ve konuşma tarzlarında olumlu duygulanım kelimelerinde artışlar olur. Çünkü yazı yazmak yolu ile duyguları ifade etmek bilişsel değişime yol açmaktadır.

Dili deneyimleri aktaran bir araç olarak gören Şimşek ve Kuzucu (2010), kişiler arası etkileşime katkıda bulunduğunu, bu katkının da ruh sağlığını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu durumda kişiler arası ilişkilerde duyguların ifadesi, bireyin kendini ifade etmesi ve diğerlerinin hissettiklerinin farkında olmak gibi olası aracı değişken olabileceğini belirtmektedirler (Şimşek ve Kuzucu, 2012).

Araştırma bulgularında belirtildiği gibi dil kullanımı (GAP) yani dil kullanımına dair inançların düzeyi saldırganlık eğilimini belirlemektedir. Çalışma bulgularında dil kullanımına dair inanç düştükçe saldırganlık eğilimi artmaktadır. Yani GAP ve Saldırganlık Eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Literatürde bu sonucu destekler araştırmalar bulunmaktadır.

Ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada kendini uygun şekilde ifade edemeyen, çevresi tarafından anlaşılamayan gençlerin öfke duygusu, içinde bulunduğu dönemin diğer duyguları ve yaşantıları ile başa çıkmayı bilmediğinde zamanla uyumsuzluk,

saldırganlık, şiddet hatta intihar eğilimine dönüşebildiğini söylemektedir. (Yılmaz, 2004; Akt: Serin ve Genç, 2011).

Deffenbacher (1999) 'e göre öfkeyi ortaya çıkaran nedenler; dış uyarıcıların; (bireyler, araçlar, iletişimsel kesintiler) amaca ulaşma, bekletilme, eleştiriye maruz kalma, dış uyarıcıların bireylerde oluşturduğu imgeler ve geçmişe ait çağrışımların; travmatik yaşantıları hatırlaması, güven kaybı nedeni ile yaşanan kıskançlık, olumsuz yaşantıların hatırlanması, bireyde, iç uyarıcıların etkisi ile ortaya çıkan öfke, düşünce ve duygularlar; harekete geçirdikleri düşüncelerin öfke duygusuna dönüşmesi ya da reddedilmeye karşı savunma olarak kullanılır (Özmen, 2006a).

Daha önce yapılmış araştırma sonuçlarından hareketle iletişimsel kanalda yaşanan kesintiler ile hayatının çeşitli alanlarında olumsuz etkilere maruz kalan işitme engelli bireylerin saldırganlık eğilimlerinin artacağı sonucuna varılabilir. Bu da bulgular ile paralellik göstermektedir.

Bulgulara bakıldığında saldırganlık ile depresyon arasında korelasyon bulunmuştur. Saldırganlık eğilimi arttıkça depresyon düzeyinin de arttığı görülmüştür. Literatürde bu bulguyu destekler nitelikte çalışmalar mevcuttur.

Özkatar Kaya (2010) 'nın *18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerini İncelediği* çalışmasında saldırganlık ve öfkenin sonucu olarak; psikosomatik rahatsızlıklar, anksiyete, depresyon, uyku bozuklukları ve intiharın görüldüğü bilgisine yer vermiştir.

Depresyon ile sürekli öfke, öfkenin içte tutulması ve öfkenin dışa yansıtılması arasında bir ilişki, depresyonun şiddeti arttıkça sürekli öfke düzeyi açısından, öfke düzeyinin yükseldiği, öfke içte açısından öfkenin bastırıldığı ve öfke dışta açısından da öfkenin kolay ifade edilebildiği, depresif kişilerin öfke düzeyleri yükseldikçe öfkelerini kontrol etmede başarısız oldukları söylenebilir (Köknel ve Gençdoğan, 2007).

İlişkilere dair yaşanan sınırlılık algısının depresyonun yordayıcısı olduğu, güven, yakınlık, yardımlaşma gibi kişiler arası ilişkilerde önemli sayılabilecek konularda

beklentilerinin düşük olmasının, ilişkisel sınırlılığın etkisi olduğu bilinmektedir (Kayri ve Boysan, 2008).

Sonuç olarak işitme engelli bireylerde dil kullanımı ile depresyon arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin etkisi olduğu belirlenmiştir.

ÖNERİLER

İşitme engelli bireylerde dil kullanımı (GAP) ile depresyon arasındaki ilişkide saldırganlık eğilimi ilişkisini belirlemek üzere gerçekleştirilmiş olan bu çalışmanın hem ruh sağlığı çalışanları için hem de bilimsel araştırmacılar için üzerinde durulması ve çalışılması gereken konuları gün yüzüne çıkardığı düşünülmektedir.

İşitme engelli bireyler konuşma alanında yaşadıkları kısıtlılık nedeni ile psiko-sosyal alanda bir çok olumsuz etkiye maruz kalmaktadırlar. Bu alanda çalışan araştırmacı ve psikolojik destek uzmanlarının yetersizliği ve sayıca azlığı da işitme engelli bireylerin içinde buldukları durumun etkisinden kurtulma ya da etkilerini azaltma anlamında yeterli gelmemektedir. Aynı zamanda ailelerin konuya dair eğitilmemesi ve topluma yerleşmiş mitlerde, STK'ların esas amacına uygun çalışmalar yürütememesi bu döngünün sürüp gitmesine yol açmaktadır.

Literatürde yapılmış bazı araştırma ve uygulamalar bu anlamda sevindirici ve umut verici bulunmaktadır. Literatüre bakıldığında işitme engelli bireylerin yaşadığı problemlerin temelinde işitme yetersizliği kaynaklı iletişim, algı, sosyal beceri, duygularını fark etme, duygularını ifade etme, ait hissetme ve kendine duyulan güvenin düşük olması gibi etmenler yatmaktadır.

İşitme engelli bireyler ile duyguları fark etme ve ifade etme çalışmaları, eğitim programları, çalışma grupları oluşturulup, bu alanda gelişebilecekleri bir program hazırlanıp tüm işitme engelli bireylere uygulanan eğitim programına entegre edilmesi önerilebilir.

Küçük ve Arıkan (2005) 'ın *İşitme Engelli Çocukların Topluma Uyum Sorunlarının İncelenmesi* adlı çalışmalarında 13 yaş ve üzeri 50 öğrenci üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre; İşitme engeli bireylerin tamamı topluma uymanın gerekli olduğunu ifade etmiş, ortalama %75 oranında sevinç ve kederlerini ifade ettiklerini, İşitme engelli kişilerle arkadaşlık kurma oranına göre dış çevreden arkadaş edinme oranlarının daha düşük olduğu bunun iletişim kurma güçlüğüne işitme engelliler ile olunan ortamlarda yaşanmamasından ileri geldiğini, dudak okumayı bilenlerin daha kolay arkadaşlık kurduklarını, işitme cihazı kullanan ve sesleri daha iyi ayırt

edenlerin daha çok sosyal faaliyetlere katıldıklarını bildirmişlerdir. Bu çalışmada işitme güçlüğüne işitme engellilerin sosyal yaşamın içine ne kadar dâhil olacağını ve duygularını ifade etme üzerinde etkisinin olduğu görülmektedir.

Duyguları fark etme ve ifade etmenin psikolojik sağlığı arttırdığı, çünkü duyguyu tanıma, ifade etme ve yaşanan sıkıntıya ilişkin duygusal tepkiyi anlamayı sağlayıp duyguların düzenlenmesine ve doğru karar verebilmeye yardımcı olduğunu söylemektedir (Lepore ve ark., 2000; Akt: Kuyumcu, 2012).

İşitme engelli bireylerde sosyal beceri gelişim alanında geçimler olduğu bilinmektedir. Bu alanda sosyal becerileri geliştirici programlar, sosyal faaliyetler, doğal sosyal çevreyi yaşantılayabilecekleri alanlar yaratılması, STK'lar ve üniversitelerin bu konuda çalışmalar yürütmesinin katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anita (1985)'ya göre sosyal etkileşimleri incelendiğinde, işiten bireylere göre sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu, çevreleri ile yeterince iletişim kuramadıkları ve bu nedenle uyum ve davranış sorunları gösterdikleri, iletişim becerileri yetersiz olduğundan, sosyal olarak gelişmemiş ya da geri olarak tanımlanmaktadırlar. Sosyal becerilerindeki bu yetersizlik aileleri ile etkileşimlerini de sınırlı kılmaktadır. Sosyal becerilerdeki yetersizlik işitme engelli bireyler ve işiten bireyler arasındaki etkileşim fırsatlarını kısıtlamakta ve iletişim yetersizlikleri oluşmaktadır. Bu da işitme engelli bireylerin toplum içinde sosyal beceri eksikliğine bağlı akranları tarafından reddedilme, ilişkiyi başlatma güçlükleri, yalnız kalma riski gibi olumsuzluklar yaşamasına yol açmaktadır. İşitme engellilerin kişisel davranışlar için sorumluluk kabul etme, kendini fark etme, özgüven, uygun davranış, girişkenlik, güven duyma, kişilerarası iletişim, özkontrol, diğerlerini düşünme, özsaygı, akran ilişkilerine yönelik beceriler gibi alanlarda çalışmalar yapılması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır (Akt: Akfirat, 2004).

Bu alanda literatüre bakıldığında örnek bir çalışma yaptığı düşünülen İsrail Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Rehabilitasyon Bölümü ve ŞMA Organizasyonu (2007) 'nun sunduğu verilere göre; işitme kaybı yaşayan bireyler sosyal yalnızlığa itilme tehlikesi altındadırlar. Ancak işitme engelli bireylerinde normal işiten bireyler

gibi sosyal ihtiyaçları vardır. Bu eksikliklerin tamamlanması iletişim kopukluğunu engellemeye yardımcı olup, işitme engelli bireyi sevilen, sayılan, ve ait bir birey olduğu duygusunu yaşatmakta, özgüven ve sağlıklı kişisel gelişime destek olmaktadır. Diğer herkes ile eşitlik duygusunu yaşaması çok önemlidir ve bu nedenle İsrail işitme engelliler eğitiminde *eşitler grubu* adında bir sosyal oluşum yer almaktadır. Bu grupta ait olma hissi, dayanak ve destek sağlanması, rahat sosyal iletişimi sağlayıp özgüvenini artırması, kişisel ilişkileri yaşamasına olanak verilmesi, kişisel ve genel gelişimi için iyi zemin hazırlanması, duyan bir toplulukta yaşamının verdiği yalnızlıktan kaçacak yerinin olması, kararsızlık ve zorlukları paylaşabilmesi, yetenek kontrolü ve desteklenmesi, sosyal yetisinin geliştirilmesi çalışmaları, ilginç alanlar ile uğraşma, normların ve taklit yeteneğinin öğretilmesi, kişisel kimliğin kabul görmesi gibi çalışmalar yapılmaktadır (İÇSGB ve ŞMA, 2007).

İşitme engelli bireylerde sosyal faaliyetler yapmanın önemi ve yararını vurgulayan bir çalışmada Takaç ve Kaplan (2006) tarafından yapılmıştır. Araştırmada, İşitme engelli bireylerin sosyal faaliyetlere sokulduklarında kendini daha iyi ifade edebilen, sorumluluk duygusu gelişmiş, başkalarını daha iyi anlayabilen ve derslere daha aktif biçimde katılan bireyler haline geldikleri ve ders başarılarında artış olduğu belirtilmiştir.

Kendini ifade etme, duygularını sözel olarak aktarmakta güçlük yaşayan bireylerin tedavi ve rehabilitasyon sürecinde sanat terapisi uygulamaları günümüzde sıklıkla kullanılmaktadır. Literatüre bakıldığında bu alanda işitme engelliler ile yapılmış tek çalışma Malkoç ve Ceylan (2013)' in *Okul Öncesi Dönem İşitme Engellilerde Müzik Eğitimi İle Çocukların Gelişim Özellikleri Üzerine Terapötik Bir Çalışma* adlı araştırmalarında müzik terapisi ile ilgili yapılan terapötik çalışmalar sonucunda işitsel yetersizliğe sahip çocukların zihinsel, bedensel, dil, öz-bakım gelişim alanlarında ilerleme kaydettiklerini belirttikleri çalışmadır. Sanat terapisi, sanatın tüm dalları ile çalışan bir alandır ve bu alanda yapılan uygulamaların işitme engellilere uyarlanması ve uygulanması sözel olarak duygularını ifade etmekte belirgin zorlanma yaşayan bu bireylerin ruh sağlığı alanında rehabilite, tedavi ve önleyici bir destekçisi olabileceği düşünülmekte ve uzmanların bu alanda çalışmasının yararlı olabileceği umulmaktadır.

Literatüre bakıldığında işitme engelli bireyler ile yapılan çalışmaların önemli bir kısmında sınırlılıklar alanında uygulama ve ölçümlerde işitme engellilik, okuma anlama, konuşma düzeyindeki yetersizliğin ölçümlere olumsuz etkisinin olduğunun belirtildiği görülmüştür. Bu alanda çalışan ve çalışmaya yeni başlayan kişiler için yetersiz olanın yalnızca işitme engelliler olmadığı aynı zamanda kullanılan ölçüm araçları ve esasında kullanılan yöntemlerin de olduğunun fark edilmesi ve bu bilinçle çalışmalara yeni yöntemler ile devam edilmesi önerilmektedir. Bu çalışmada işitme engellilerin verilen ölçekleri tam ve doğru anlamasını sağlamak için ölçekler işitme engellilerin anadili olan Türk İşaret Dili gramerine çevrilmiş ve aynı zamanda demografik form ile ölçek soruları Türk İşaret Dili ile çevrilerek videoya alınmış ve uygulamalar hem video hem kitapçık ile aynı zamanda yapılarak tam ve doğru anlama sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yöntemin kullanılması işitme engelli bireyleri hem rahatlatmış hem araştırmanın güvenilirliğini artırmıştır. Aynı yöntemin yeni çalışmalarda diğer çalışmacılar tarafından da kullanılmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sürecinde 300'e yakın işitme engelli ile görüşme yapılmıştır. Bu süreçte ölçek yanıtlamaya çok alışık olmayan işitme engelli bireylerin soruları olmuştur. Araştırmacı olarak Türk İşaret Dili bilmenin çok büyük faydası görülmüştür. Bu yine araştırmanın güvenilirliğini artırmıştır. Bu nedenle işitme engelliler ile çalışacak araştırmacıların iyi düzeyde Türk İşaret dili bilmeleri ve işitme engelliler kültürünü tanıma amaçlı ön araştırma yapmalarının önem taşıdığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Açak, M. (2011). *İşitme engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Açak, M., Karademir, T. (2011). İşitme engelli öğrencilerin Benlik saygılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, s: 2, ss: 165-179, Malatya.

Akçamete, G. (2003). *İşitme engelliler eğitiminde öğretmen el kitabı*. Ankara: MEB

Akçamete, G., Ceber, H. (1999). Kaynaştırılmış sınıflardaki işitme engelli ve işiten öğrencilerin sosyometrik statülerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, cilt: 2(3), ss: 64-74.

Akırat, F. Ö. (2004). Yaratıcı dramının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt: 5 (1), ss: 9-22.

Altınörs, A. (2015). *Dil felsefesi tartışmaları: Platondan Chomsky'ye*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Altınörs, A. (2000). *Dil felsefesi fözlüğü*. İstanbul: Paradigma.

Aran, O., Akarun, L. (2009). İşaret dili işleme ve etkileşimli işaret dili eğitim araçları. *Boğaziçi İşaret Dergisi İ.E.E.E.* Cilt: 16 (1), ss: 81-93.

Ataman, A. (2009). *Özel gereksinimli çocuklar*. Ankara: Gündüz.

Aydın, A. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. İstanbul: Alfa

Baklaya, F. (2001). Öfke: Temel boyutları, nedenleri ve sonuçları. *Türk Psikoloji Yazıları*. S. IV, 7. Ss. 21-45.

Baltaş, Z, Baltaş, A. (1992). *Beden dili*. İstanbul: Remzi.

Bentall, RP, Taylor, JL. (2006). Psychological processes and paranoia: İmplications for forensic behavioral science. *Behav. Sci. Law*. N: 24. Pp. 277-294.

Bingöl, A. (1991). Dil – anlam ve felsefe. *Felsefe Dünyası Dergisi*. Sayı 1. Ss. 22-26

Black, P.A., Glicman, N.S. (2006). Demographics, psychiatric diagnosis and other characteristics of North American Deaf and hard of hearing impatients. *J. Deaf Studies Education*. N. 11. Pp. 303-321.

Boratav, B.H., Sunar, D. Ve Ataca, B. (2011). Duyguları sergileme kuralları ve bağlamsal belirleyicileri: Türkiye’de üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırma. *Türk Psikoloji Dergisi, Cilt: 26 (68), ss: 90-101*.

Budak, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.

Bulut Serin, N., Genç, H. (2011). Öfke yönetimi eğitimi programının ergenlerin öfke denetimi becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. Cilt: 36, Sayı: 159, ss. 236-254.

Buss, A. H., Perry, m. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and social Psychology*, Vol: 63(3), pp:452-459.

Burcu, E. (2011). Türkiye’deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, cilt: 28, sayı: 1, ss: 37-54.

Can, S. (2002). *Agression questionnaire adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servisi Şefliği, İstanbul.

Cooper, A. F. (1976). Deafness and psychiatric illness. *British Journal of Psychiatry*, 129:216-226.

Cooper, A. F. Curry, A. R. Kay, D. W. (1974). Hearing loss in paranoid paranoid and affective psychoses of the elderly. *Lancet*; 304: 851 – 854.

Demir, G.Y. (2015). *Sosyal bir fenomen olarak dilin belirsizliği*. İstanbul: İthaki.

Ege, P. (2006). Farklı engel gruplarının iletişim özellikleri ve öğretmenlere öneriler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, Cilt: 7 (2), ss: 1-23.*

Dökmen, Ü. (2000). *Evrenle uyumlaşma sürecinde varolmak, gelişmek, uzlaşmak.* İstanbul: Sistem.

Dönmez, M. M. (2007). *Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık düzeylerine göre yaşam doyumu ve duyguları ifade etme eğilimlerinin karşılaştırılması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Durmuşoğlu Saltalı, N. (2010). *Duygu eğitiminin okul öncesi dönem çocuklarının duygusal becerilerine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ekim, A., Ocakçı, A.F. (2012). 8-12 Yaş arası işitme engelli çocukların yaşam kalitesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi.* Cilt: 11, sayı: 1, ss: 17-23.

Etçi, A. (2013). *İşitme engelli öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fivush, R., Mc Dermott Sales, J. (2006). Coping, attachment and mother – child narratives of stressful events. *Merrill – Palmer Quarterly, Vol: 52. N: 1*

Friend, M. (2006). *Special education. Contemporary Perspectives for School Professionals.* Boston: Allyn and Bacon

Geç, E. (1996). *İlkokul çağındaki işitme kayıplı çocukların santral-anlık hafıza becerilerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Girgin, M. Cem (2003). *İşitme engelli çocukların eğitimine giriş.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Goleman, D. (2003). *Duygusal zeka.* İstanbul: Varlık/Bilim.

Gül, F., Soysal, B. (2009). Dil ve düşünce ilişkisi üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. Sayı: 13. Ss. 65-76.

Hallahan, P. D., Kauffman, M. J. (1994). *Exceptional children: introduction to special education*. Boston: Allyn and Bacon.

Hamamcı, Z., Duy, B. (2005), İletişim becerisi eğitimi programının polis okulu öğrencilerinin iletişim becerileri, iletişim çatışmalarına girme eğilimleri ve benlik saygıları üzerindeki etkisi. *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), ss: 73-82.

Hisli, N. (1988). Beck depresyon ölçeğinin bir Türk örnekleminde geçerliliği ve güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*

İzbul, Y. (1979). Şempazelerde gözlemlenen dil davranışları üzerine bazı düşünceler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, ss: 38-56*, Ankara.

Kanat, C.A. (2000). Bir felsefe sorusu olarak insanlaşmaya giriş (II). *Felsefe Tartışmalar 26. Kitapı*. Ss. 90-140. İstanbul: Panaroma

Karakoç, Ö. (2010). *İşitme engelli milli sporcular ile spor yapmayan işitme engellilerin benlik saygısı düzeylerinin araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Kaplan, O. S. (1996). *Pathways for exceptional children. School, home and co*. Minneapolis: West. Pu. Co.

Karal, H., Çiftçi, E. (2008). *İşitme engelli bireylerin eğitim sürecinde bilgisayar destekli animasyonlardan yararlanma*. Fatih Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitim Bölümü, Trabzon.

Kayri, M., Boysan, M. (2008). Bilişsel yatkınlık ile depresyon düzeyleri ilişkisinin sınıflandırma ve regresyon ağacı analizi ile incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 34. Ss. 168-177, Ankara.

Kemaloğlu, Y. K. (2014a). *Sağırın ve sağırlığın nörobiyolojisi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kemaloğlu, Y.K. (2014 b) Engellilik, kulak burun boğaz hekimliği ve işaret dili. *Bozok Tıp Dergisi, Cilt: 1(1), ss: 38-53, Ankara.*

Kemaloğlu, Y. K. (2014c) Konuşamayan işitme engellilerin tarihi. *KBB ve BBC Dergisi, Cilt: 22 (1), ss: 14-28, Ankara.*

Kılıç, V. (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim.* İstanbul: Papatya

Köksal, F., Gençdoğan, B. (2007). Depresif olanlar ile olmayanların suçluluk, utanç ve öfke tarzlarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Cilt: 9. Sayı: 1. Ss. 163-175.

Köprülü, Ö. (2014). Bilinçdişi ve dil. *Türk Çalışmaları Dergisi, Cilt: 9/3, ss: 951-958.* Ankara

Kuyumcu, B. (2012). Üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmeleri ile psikolojik iyi oluşları: kültürlerarası bir karşılaştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, *Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü,* Ankara.

Kuzucu, Y. (2008). Duygusal farkındalık düzeyi ölçeğinin uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: 3, S: 29, Ss: 51-64.*

Kuzucu, Y. (2006). *Duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik birpsiko-eğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duyguları ifade etme eğilimlerine psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisi.* Yayımlanmış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Küçük, Y., Arıkan, D. (2006). İşitme engelli çocukların topluma uyum sorunlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 4, Ss: 22-30.*

Küçükkaragöz, H. (2005). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.* Ss. 77-109. Ankara: Pegema.

Malkoç, T., Ceylan, F. (2013). Okul öncesi dönem işitme engellilerde müzik eğitimi ile çocukların gelişim özellikleri üzerine terapötik bir çalışma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2. Sayı: 1. Ss. 117-126.

Marquez, G. G. (2003). *Bir kayıp denizci*. İstanbul: Can.

Mathis, S., Moyers, M. & Pavithran, S. (2012). *İşitme engelliler ve aileleri seminer kitapçığı*. İstanbul: Latter-Day Saint Charities

Mengüşoğlu, T. (1983). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Remzi

Otrar, M., Ekşi, H., Dilmaç, B., Şirin, A. (2002). Türkiye’de öğrenim gören Türk ve akraba topluluk öğrencilerinin stres kaynakları, başa çıkma tarzları ile ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi* <http://www.kuyeb.com/tr/makale.asp?ID=541&act=detay>

Öksüz, Y. (2012). Duyguların açılması eğitiminin üniversite öğrencilerinin duygularını ifade edebilmeleri üzerindeki etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5/2, Ss: 421-438.

Öner, N. (1999). *Dil*. Felsefe yolunda düşünceler. Ankara: Akçağ

Özer, D.S. (2001). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*. Ankara: Nobel

Özkan, F. (2012). Dildeki dünya görüşü. *Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 2. Ss. 101-117.

Özkatar Kaya, E. (2010). *18-25 yaş arası işitme engelli sporcuların stres ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Özmen, A. (2006a). Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve etkileşim grubu uygulamasının içe yönelik öfke üzerindeki etkisi. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 30, No: 2, Ss: 175-185.

Özmen, A. (2006b). Öfke: kuramsal yaklaşımlar ve bireylerde öfkenin ortaya çıkmasına neden olan etmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 39, S:1, Ss: 39-56*, Ankara.

Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1998). *Özel eğitime giriş: özel eğitime muhtaç çocuklar*. Ankara: Karatepe.

Öztürk, O. (2004). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi .

Öztürk, S. (2006). *Görme ve ortopedik engelli ilköğretim öğrencilerinin benlik kavramlarının özel eğitim okullarına veya kaynaştırma eğitimine devam etme durumlarına göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Pennebaker, J. W., Graybeal, A. (2001). Patterns of natural language use: disclosure, personality and social integration. *Directions in Psychological Science, Vol: 10, N: 3, pp: 90-93, doi: 10.1111/1467-8721.00123*

Pennebaker, J. W. (1995). Emotion, disclosure and health: An overview. In J. W. Pennebaker (Ed.), *Emotion, disclosure and health*. Washington, D. C. American Psychological Association.

Sağır kültürü Türk İşaret Dili, sağır kültürü ve sağırın eğitimi konularına kısa Bir giriş. (2014). Adana: Her Şey Bir Gülücük İçin Derneği Yayınları.

Sennaroğlu, G., Yücel, E., Türkyılmaz, D., Yılmaz, S. & Er, E. (2014). *İşitme engelli çocuklar aile eğitim rehberi*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü

Serim, F. (2011). *Yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarının yordanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Şimşek, Ö. F., Kuzucu, Y. (2012). The gap that makes us desperate: Paths from language to mental health. *International Journal of Psychology, pp: 467-477, doi: 10.1080/00207594.2011.645479*.

Şimşek, Ö.F. (2010). Language and the inner: devolepment of the beliefs about functions of language scale. *European Psychologist*, Vol: 15 (1), pp: 68-79, doi: 10.27/1016.9040/a000005

Şipal, R.F. (2002). 7-11 yaş arası işitme engelli ve normal işiten çocukların sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şahin, H. (2004). Öfke ve öfke denetiminin kuramsal temelleri. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 6(10). Ss. 1-22.

Şlomo, E., Zvulan, G. & Sara, T. (2012). *Çocuklarda, gençlerde ve erişkinlerde işitme bozukluğu rehberi*. İstanbul: Joint Distribution Commitee ŞMA

Tarakçı, G., Kaplan, N. (2006). İşitme engelli öğrencilerde sosyal faaliyetlerin matematik başarısına etkileri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı: 13, ss:148-153.

Tutarel Kışlak, Ş., Göztepe, I. (2012). Duygu dışavurumu, empati, depresyon ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3/(2), ss: 27-46*.

Tüfekçioğlu, U. (2003). *İşitme, konuşma ve görme sorunları olan çocukların eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tüfekçioğlu, U. (1998). *İşitme engelliler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tüy, P. S. (1999). *3-6 yaş arasındaki işitme engelli ve işiten çocukların sosyal beceri ve problem davranışlar yönünden karşılaştırılmaları*. Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, ankara.

Uğurlu, E. (2014). Engellilerin eğitim hayatında yaşadığı zorluklar. *Eğitime Bakış: Eğitim, Öğretim ve Araştırma Dergisi, S: 31, SS: 72-74*.

Uğurlu, H. (1992). *Entegrasyonun 8-11 yaş arası işitme engelli çocukların psikososyal gelişimine etkisinin incelenmesi*. I. Ulusal Özel Eğitim Kongresi

Yalçın, S.B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygularını ifade edebilmelerinin aleksitimi ve psikolojik ihtiyaçlarına göre incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yalçın, S. K., Şengül, M. (2007). Dilin iletişim sürecindeki rolü ve işlevleri. *Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 2/2. Ss. 749-769

Yaman, N. G. (1999) 6-10 Yaş arası çok ileri derecede işitme engelli çocukların algı, bellek ve küçük kas gelişimlerinin incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, sayı: 11, ss: 379-404.

EKLER

Ek 1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu
<p>Değerli Katılımcı,</p> <p>Bu çalışma Doç. Dr. Ömer Faruk Şimşek danışmanlığında, İstanbul Arel Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Psikolog Aylın İPEK TİMUR tarafından yürütülen bir tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı işitme engelli bireylerin dil ve düşünceleri arasındaki bağlantının ruh sağlığı üzerine etkilerini araştırmaktır. Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma sırasında sizden alınan bilgiler topluca değerlendirilecektir. Sorulara verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından bilimsel çalışma için kullanılacaktır. Araştırmanın tamamlanabilmesi için tüm soruları eksiksiz ve samimiyetle doldurmanız önem arz etmektedir. Eğer araştırma sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, katılımınızı sonlandırabilirsiniz.</p> <p>Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman katılımımı sonlandırabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.</p> <p>Tarih:</p> <p>Onay:</p> <p>İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ – PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ - AYLIN İPEK TİMUR</p>
<p>1. Yaşınız:</p> <p>☐ 18 – 25 yaş arası   ☐ 26- 40 yaş arası   ☐ 40 – 65 yaş arası</p>
<p>2. Cinsiyetiniz:</p> <p>☐ Kadın   ☐ Erkek</p>
<p>3. Medeni Durumunuz:</p> <p>☐ Bekar   ☐ Evli   ☐ Boşanmış   ☐ Dul</p>
<p>4. Eğitim Durumunuz:</p>

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite
5. Odyolojik test sonucuna göre işitme düzeyiniz kaç desibeldir? .....
6. Çevrenizde sizden başka işitme engelli var mı? Var ise kimler? Evet ( )   Hayır ( )
8. Çevreniz ile iletişim sağlama yolunuz nedir? ☐ Kulak Arkası İşitme Cihazı + Konuşma Dili ☐ Kulak Arkası İşitme Cihazı + Türk İşaret Dili ☐ Koklear İmplant + Konuşma Dili ☐ Dudak Okuma + Türk İşaret Dili

Ek 2. Beck Depresyon Ölçeği

1.	(0) Üzgün ve sıkıntılı değilim. (1) Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum. (2) Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum. (3) O kadar üzgün ve sıkıntılıyım ki, artık dayanamıyorum.
2.	(0) Gelecek hakkında umutsuz ve kararsız değilim. (1) Gelecek için karamsarım. (2) Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok. (3) Gelecek hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.
3.	(0) Kendimi başarısız biri olarak görmüyorum. (1) Başkalarından daha başarısız olduğumu hissediyorum. (2) Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum. (3) Kendimi tümüyle başarısız bir insan olarak görüyorum.
4.	(0) Her şeyden eskisi kadar zevk alıyorum. (1) Bir çok şeyden eskiden olduğu gibi zevk alamıyorum. (2) Artık hiçbir şey bana tam olarak zevk vermiyor. (3) Her şeyden sıkılıyorum.
5.	(0) Kendimi herhangi bir biçimde suçlu hissetmiyorum. (1) Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum. (2) Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum. (3) Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.
6.	(0) Kendimden memnunum. (1) Kendimden pek memnun değilim. (2) Kendime kızgınım (3) Kendimden nefret ediyorum.
7.	(0) Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum. (1) Hatalarım ve zayıf taraflarım olduğunu düşünmüyorum. (2) Hatalarımdan dolayı kendimden utanıyorum. (3) Her şeyi yanlış yapıyormuşum gibi geliyor ve hep kendimde kabahat buluyorum.
8.	(0) Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok. (1) Kimi zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor ama yapmıyorum. (2) Kendimi öldürmek istedim. (3) Fırsat bulsam kendimi öldürürüm.
9.	(0) İçimden ağlamak geldiği pek olmuyor. (1) Zaman zaman içimden ağlamak geliyor. (2) Çoğu zaman ağlıyorum. (3) Eskiden ağlayabilirdim ama şimdi istesem de ağlayamıyorum.
10.	(0) Her zaman olduğumdan daha canı sıkın ve sinirli değilim. (1) Eskisine oranla daha kolay canım sıkılıyor ve kızıyorum. (2) Her şey canımı sıkıyor ve kendimi hep sinirli hissediyorum. (3) Canımı sıkın şeylere bile artık kızamıyorum.
11.	(0) Başkaları ile görüşmek, konuşmak isteğimi kaybetmedim. (1) Eskisi kadar insanlarla birlikte olmak istemiyorum.

	<p>(2) Birileriyle görüşüp konuşmak hiç içimden gelmiyor.</p> <p>(3) Artık çevremde hiç kimseyi istemiyorum.</p>
12.	<p>(0) Eskiden olduğu kadar kolay karar verebiliyorum.</p> <p>(1) Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.</p> <p>(2) Eskiye kıyasla karar vermekte çok güçlük çekiyorum.</p> <p>(3) Artık hiçbir konuda karar veremiyorum.</p>
13.	<p>(0) Aynada kendime baktığımda bir değişiklik görmüyorum.</p> <p>(1) Aynada kendime her zamankinden daha kötü görünüyorum.</p> <p>(2) Aynaya baktığımda kendimi yaşlanmış ve çirkinleşmiş buluyorum.</p> <p>(3) Kendimi çok çirkin buluyorum.</p>
14.	<p>(0) Eskisi kadar iyi iş gücü yapabiliyorum.</p> <p>(1) Her zaman yaptığım işler şimdi gözümde büyüyor.</p> <p>(2) Ufacık bir işi bile kendimi çok zorlayarak yapıyorum.</p> <p>(3) Artık hiçbir iş yapamıyorum.</p>
15.	<p>(0) Her zamanki gibi uyuyabiliyorum.</p> <p>(1) Eskisi gibi uyuyamıyorum.</p> <p>(2) Her zamankinden 1-2 saat önce uyanıyorum ve kolay kolay tekrar uyuyamıyorum.</p> <p>(3) Sabahları çok erken uyanıyorum ve bir daha uyuyamıyorum.</p>
16.	<p>(0) Kendimi her zaman olduğundan daha yorgun hissetmiyorum.</p> <p>(1) Eskiye oranla daha çabuk yoruluyorum.</p> <p>(2) Her şey beni yoruyor.</p> <p>(3) Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun ve bitkin hissediyorum.</p>
17.	<p>(0) İştahım her zamanki gibi.</p> <p>(1) Eskisinden daha iştahsızım.</p> <p>(2) İştahım daha azaldı.</p> <p>(3) Hiçbir şey yiyemiyorum.</p>
18.	<p>(0) Son zamanlarda kilo vermedim.</p> <p>(1) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 2 kilo verdim.</p> <p>(2) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 4 kilo verdim.</p> <p>(3) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 6 kilo verdim.</p>
19.	<p>(0) Sağlığım ile ilgili kaygılarım yok.</p> <p>(1) Ağrılar, mide sancuları, kabızlık gibi şikayetlerim oluyor ve bunlar beni kaygılandırıyor.</p> <p>(2) Sağlığımın bozulmasından çok kaygılanıyorum ve kafamı başka şeylere vermekte zorlanıyorum.</p> <p>(3) Sağlık durumum kafama o kadar takılıyor ki başka hiçbir şey düşünemiyorum.</p>
20.	<p>(0) Sekse karşı ilgimde herhangi bir değişiklik yok.</p> <p>(1) Eskisine oranla sekse ilgim az.</p> <p>(2) Cinsel isteğim azaldı.</p> <p>(3) Hiç cinsel istek duymuyorum.</p>
21.	<p>(0) Cezalandırılması gereken şeyler yaptığımı sanmıyorum.</p> <p>(1) Yaptıklarımın dolayı cezalandırılabileceğimi düşünüyorum.</p> <p>(2) Cezamı çekmeyi bekliyorum.</p> <p>(3) Sanki cezamı bulmuşum gibi geliyor.</p>

Ek 3. Bafı Ölçeği

SORULARA YANITINIZ;	BANA HIÇ UYGUN DEĞİL.	BANA ÇOK AZ UYGUN.	BANA UYGUN.	BANA OLDUKÇA UYGUN.	BANA TAMAMEN UYGUN.
Bana hiç uygun değil ise 1'i işaretleyiniz. Bana çok az uygun ise 2'yi işaretleyiniz. Bana uygun ise 3'ü işaretleyiniz. Bana oldukça uygun ise 4'ü işaretleyiniz. Bana tamamen uydu ise 5'i işaretleyiniz.					
1. Yaşadıklarımın gerçek anlamının dilin ötesinde olduğuna inanırım.	1	2	3	4	5
2. Duygularım ve dildeki karşılıkları arasında bir uçurum olduğunu düşündüğüm zamanlar olur.	1	2	3	4	5
3. Başkalarına anlatmaya başladığımda, duygularımın derinliğinin kaybolduğunu hissedirim.	1	2	3	4	5
4. Kelimelerle, en derindeki "Gerçek Ben"i başkalarına ifade edemiyorum.	1	2	3	4	5
5. Kelimelerin duygularımı tam olarak başkalarına yansıtabildiğini hissedirim.	1	2	3	4	5
6. Bazen, yaşadıklarına kendi içimde tam bir isim vermediğimi hissedirim.	1	2	3	4	5
7. Yaşadıklarımın, eksiksiz bir şekilde adlandırılmayacağına inanıyorum.	1	2	3	4	5
8. Kendimi başkalarına anlatmak istediğimde dilin sınırları içinde hapsoldüğümü hissedirim.	1	2	3	4	5
9. Ne kadar anlattıysam anlatayım, kimsenin beni tam anlayabildiğini hissetmiyorum.	1	2	3	4	5
10. Duygularımın gerçek anlamının, dilde tam bir karşılığı olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
11. Kendimi ifade etmek için kullandığım kelimelerin başkalarınca tam anlaşılmadığını hissedirim.	1	2	3	4	5
12. Kelimelerle İfade ettiğimde diğerlerinin beni tam olarak anlayabildiklerini hissedirim.	1	2	3	4	5

Ek 4. Buss Perry Agresyon Ölçeği

BPAÖ	Sizin için en uygun yanıtı seçiniz.	HİÇ	AZ	BİRAZ	ÇOK	TAM
1	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler.					
2	Şans hep başkalarından yana gülüyor, onlardan yana oluyor.					
3	Birden parlarım, ama çabuk sakinleşirim.					
4	Kendimi sık sık diğer insanlar ile tartışırken bulurum.					
5	Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünüyorum.					
6	İnsanlar ile aynı fikirde olmazsam onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.					
7	Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım.					
8	Kız yada erkek birisi beni kıskırtırsa ona vurabilirim.					
9	Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum.					
10	Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur.					
11	Biri çok üzerime geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim.					
12	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.					
13	Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim.					
14	Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacek kadar çıldırabilirim.					

15	İnsanlar bana patronluk tasladıklarında onların inadına işi ağırdan alırım.					
16	İnsanlar bana nazik davrandıklarında ne isteyeceklerini merak ederim.					
17	Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim.					
18	Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, çamur atarım.					
19	Ben sakin biriyim.					
20	İnsanlar beni kızdırlarsa onlara gerçek düşüncemi söyleyebilirim.					
21	Bazen insanların arkamdan bana güldüklerini hissederim.					
22	İstedigimi elde edemediğim zaman kızgınlığımı gösteririm.					
23	Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem.					
24	Pek çok insandan daha çok kavga ederim.					
25	Eğer biri bana vurursa bende ona vururum.					
26	Arkadaşlarım ile aynı fikirde olmadığımda açıkça söylerim.					
27	Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse hiç çekinmem.					
28	Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem.					
29	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim.					
30	Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek susarım.					

31	Arkadaşlarımın arkamdan benim hakkımda konuştuklarını bilirim.					
32	Bazı arkadaşlarım benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler.					
33	Bazen hiçbir şey düşünemeyecek kadar kıskanç olurum.					
34	El şakası yapmaktan hoşlanırım.					

Ek 5. Özgeçmiş

AYLİN İPEK TİMUR
Zuhurratbaba Mah. Baharözü Sok
Eser Apt. No.1 D.17 Bakırköy /İSTANBUL
Ev: 0212 470 55 02 Gsm: 0506 287 00 47
E-mail: ipek_aylin222@hotmail.com
E-mail: aylinipek01@gmail.com

KİŞİSEL BİLGİLER

Uyruğu : T.C
Doğum Yeri : İstanbul
Doğum Tarihi : 02 / 04 / 1985
Medeni Durum : Evli

EĞİTİM DURUMU

2015 : Süpervizyon (14 seans hafta görüşmesi ve 42 saat süpervizyon)
Dr. Klinik Psikolog Ceylin Özcan
2014 : Süpervizyon (14 seans hasta görüşmesi ve 42 saat süpervizyon)
Dr. Klinik Psk. Gülin Güneri Dr. Klinik Psk. Çiğdem Kose
2014 : Sanat Terapisi ve Uygulamaları Eğitimi (42 uygulama)
Dr. Psikolog Çiğdem Yavuz
2014 :Filial Oyun Terapisi Oyun Terapileri Derneği (40 saat teori ve uygulama)
Uzm. Klinik Psikolog Birgül Emir Bakay
2014 : Kognitif Terapinin OKB Tedavisi Uygulanması
Dr. Emel Stroup (1- 2 Mart 12 saat)
2013 : Kognitif Terapinin Anksiyete Tedavisinde Uygulanması
Dr. Emel Stroup (14-15 Aralık 13 saat)
2013 : Kognitif Terapi İlkeleri ve Depresyon Tedavisinde Uygulanması
Dr.Emel Stroup (9 – 10 Kasım 12 saat)
2013 : Kognitif Terapi Yönelimli Klinik İlk Görüşme & Terapi Becerileri
Dr.Emel Stroup (26-27 Ekim 13 saat)
2013 – 2016 : İstanbul Arel Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans
2011 : Türk İşaret Dili Eğitimi II. Ve III. Seviye : Ercüment Tanrıverdi
2010 – 2011 : Davranış Bilimleri Enstitüsü – Çocuk ve Ergen Terapisi Programı
2008 : Türk İşaret Dili Eğitimi Birinci Seviye : Ercüment Tanrıverdi
2003-2008 : İstanbul Ticaret Üniversitesi : Psikoloji

İŞ DENEYİMLERİ

- 2015: Humanite Psikiyatri Kliniği (15.11.2015 – Halen)
- 2014: Çadem Psikolji
Bu merkezde yönlendirilen hastalar ile görüşmeler yapılmaktadır.
- 2012: Doğa Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (04.09.2012- Halen)
Bu kurumda Aile Danışmanlığı Biriminde ailelere psikolojik danışmanlık hizmeti verilmiştir.
- 2012: Çapa Tıp Fakültesi “Engelliye Yaklaşım ve Toplumsal Bilinç” Türk İşaret Dili Dersleri (2012 Ekim – 2013 Nisan)
- 2010 : TRT Çocuk Kanalı “Paytaktan Öyküler” adlı Çocuk Programına Psikolojik Danışmanlık ve İşaret Dili Eğitimliği (01.07.2010 – 30.11.2010)
Bu projede Türkiye’de bir ilk yapılarak Pantomim Sanatı ve Türk İşaret Dili birleştirilerek dış seslendirmelerle bir çocuk programı gerçekleştirilmiştir.
- 2010 : Tivoice Dergisi Yazarlık (01.04.2010- 16.01.2012)
- 2009 – 2012: Türkiye İşitme ve Konuşma Rahabilitasyon Vakfı (Psikolog)
(03.03.2009 – 16.01.2012)
Bu kurumda işitme engelli çocuklar ve aileleri ile birlikte çalışılmış ve Tiv Vakfı & Koninkjile Kentalis Hollanda Vakfı ile ortaklı Avrupa Birliği Projesi Gerçekleştirilmiştir.
- 2009 : www.psikokulup.com sitesi kuruculuk ve yazarlık
- 2008 : www.psikoweb.net sitesi yazarlık

TÜRK İŞARET DİLİ TERCÜMANLIĞI İŞ DENEYİMLERİ

- 2012: İstanbul Üniversitesi “Engelsiz Film Festivali” Türk İşaret Dili Tercümanlığı (Mayıs)
- 2012 : İstanbul Çapa Tıp Fakültesi “Türk İşaret Dili Workshop” (Mayıs)
- 2012 : Kabataş Erkek Lisesi “ Türk İşaret Dili Eğitimliği” (Ocak)
- 2011: Şişli İşitme Engelliler Derneği “Türk İşaret Dili” Eğitimliği (Haziran-Ağustos)
- 2011: Kabataş Lisesi – Türkiye İşitme ve Konuşma Rehabilitasyon Vakfı Ortak Projesinde Türk İşaret Dili İle Liseli Öğrencilerle Şarkı Çalışması (Mart – Mayıs 2011)
- 2011: Türkiye İşitme Ve Konuşma Vakfı Avrupa Birliği Projesi Tanıtım Toplantısı (14.02.2011) Türk İşaret Dili Tercümanlığı
- 2010: CHP Engelliler Kurultayı – 3 Aralık Dünya Özürlüler Günü Etkinliği Türk İşaret Dili Tercümanlığı (04.12. 2010)
- 2010 : 3 Aralık Dünya Özürlüler Günü Şişli Belediyesi Cevahir Otel Etkinliği Türk İşaret Dili Tercümanlık (03.12.2010)
- 2010 : Sabancı Gençlik Merkezi Pembe Ev “ Engelsiz Atak” projesi katılımcısı ve Türk İşaret Dili Tercümanlığı (30 -31. 10. 2010)
- 2010: Türk Telekom ve Sia Insight ortak çalışması Videophone Projesinde Tercümanlık (25.10.2010 – 25.11.2010)
- 2010 : İstanbul Üniversitesi İşitme Engelliler ve Yükseköğrenim Kongresi “ Türk İşaret Dili Tercümanlığı” (25. 06. 2010)

2010 : İstanbul Üniversitesi Özürlüler Araştırma ve Uygulama Merkezi “ Türk İşaret Dili Eğitimliği” (23.06.2010)

STAJ DENEYİMLERİ

- 2007 : Balıklı Rum Hastanesi Vakfı Anatolia Klinikleri; Psikiyatri, Madde Bağımlılığı, Alkol Bağımlılığı Servisleri : Klinik Stajı
Mansur Beyazyürek Şefliğinde (27. 08. 2007 – 24. 09. 2007)
- 2007 : Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi ; K4 – Kat1 Akut Psikoz : Klinik Stajı Mehmet Emin Ceylan Şefliğinde (09. 07. 2007 – 03. 08. 2007)
- 2007 : Özel İlk Terapi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi : Klinik Stajı
Oktay Cüce Gözetiminde (11. 06. 2007 – 06. 07. 2007)
- 2006 – 2007 : Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi; Gündüz Hastanesi ve Rehabilitasyon Merkezi Kronik Ruh Sağlığı Hastalarını Gönüllü Ziyaret (Psikoatölye Sosyal Sorumluluk Çalışması), Ayla Yazıcı Gözetiminde (Ekim 2006 – Mayıs 2007)
- 2006 : Deniz Kabuğu Okul Öncesi Eğitim Merkezi : Gelişim Stajı, Nilgün Karataş Müdürlüğünde (28. 08. 2006 – 25. 09. 2006)

SOSYAL SORUMLULUK ÇALIŞMALARI

- 2011 : Prof. Dr Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi ve Türkiye İşitme Konuşmak Vakfı Ortak Projesi “Ellerim Duyabiliyor” : İşitme engelli çocuklar ve liseli öğrencilerle Ebru Sanatı çalışmaları
- 2010 : 1 Milyon Kalem Yazarlar grubu ile “İşaret Dili Öğreniyorum” Sosyal Sorumluluk Projesi
- 2009 – 2010 : Tiv- Kabataş Vakfı ile Birlikte İşitme Engelliler Sosyal Sorumluluk Projesi
- 2008 : Psikoatölye Topluluğu ile Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Kronik Servislerinde 8 Ay süre ile Gönüllü Çalışma
- 2006 : “Hatıra Ormanı” Fidan Dikim Etkinliği (İstanbul Ticaret Üniversitesi Psikoloji ve İşletme Kulübü ve Mustafa Necati Bey Öğretmen Huzurevi ve Çevresini Koruma Yardımlaşma Derneği Ortaklaşa Çalışması)
- 2006: Elazığ Lisesine Kitap Yardımı Etkinliği (İstanbul Ticaret Üniversitesi Psikoloji Kulübü)

SEMİNER –KONGRE VE EĞİTİMLER

- 2015: XVII Dünya İşitme Engelliler Federasyonu Uluslararası Kongresi
(28 Temmuz – 1 Ağustos)
- 2011: Gazi Üniversitesi SIGN5 “İşaret Dilleri ve Sağır Çalışmaları Uluslararası Kongresi” (21-22-23 Ekim)
- 2011: Gazi Üniversitesi SIGN5 “İşaret Dilleri ve Sağır Çalışmaları Uluslararası Kongresi ” International Sign Language Workshop (18-19-20 Ekim)
- 2011: Avrupa Birliği Projesi – Koninklije Kentalis- Tiv Vakfı “Sessizliğime Kulak Ver İşitme Engelli Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi 2. Seviye Eğitimleri (22-25 Ağustos 2011)
- 2011: Avrupa Birliği Projesi – Koninklije Kentalis- Tiv Vakfı “Sessizliğime Kulak Ver İşitme Engelli Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi 1. Seviye Eğitimleri (18-24 Nisan 2011)
- 2011 : Koklear İmplantlı Çocukların Eğitimi Sempozyumu - Samatya Hastahanesi (08.01.2011)
- 2010 : İşitme Engelli Çocuk Eğitimi Kapsamında Aile Eğitimi- Julie Koşaner (10. 05. 2010)

- 2009 : Sağlıklı Aile – Doğan Cüceloğlu (08. 01. 2009)
- 2008 : Türk İşaret Dili Eğitim Sertifikası – Ercüment Tanrıverdi
2008 : Psikiyatri Kongresi – Erkan Topuz, Sedat Özkan (04 – 05. 12. 2008)
- 2008 : Madde Bağımlılığı- Özcan Köknel (30. 04. 2008)
- 2008 : Değişen Değerler ve Gençliğimiz – Haluk Yavuzer (15. 04. 2008)
- 2008 : Bir Öğrenme Ortamı Olarak Üniversite – Adnan Kulaksızoğlu (12. 03. 2008)
- 2007 : Psikoloji ve Psikanaliz – Gökhan Oral (11. 03. 2007)
- 2006 : Öfke Kontrolü ve Başa çıkma Semineri (Davranış Bilimleri Enstitüsü)
- 2006 : Kişilerarası İlişkilerde Kabul ve Red – Ronald P. Rohner (22. 06. 2006 – 24. 06. 2006)
- 2007 : Çocuk ve Aile – Ayla Dönmez (02. 05. 2006)
- 2006 : Gençlerde Beden İmgesi ve Sağlığı – Kemal Kuşçu (12. 04. 2006)
- 2006 : Öğrenme Sorunları Semineri - Ümran Korkmazlar (04. 04. 2006)
- 2006 : Aile Okulu - Mücella Uluğ (04. 03. 2006 – 25. 03. 2006)

BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

- 2008 : 11 – 14 Yaş Arası Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabul – Red Durumlarının İncelenmesi
2007 : Üniversite Öğrencilerinin Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi
2007 : Bipolar – I Affektif Bozukluk Manik Epizod Vaka Analizi Proje (Balıklı Rum Hastanesi)

MESLEKİ DESTEKLEYİCİLER

- Türk İşaret Dili: İyi derecede (anlama ve konuşma)
- İstatistik: Uygulama Yorumlama ve Raporlama (İyi derecede)
- Bilgisayar: (SPSS, Microsoft Word, Microsoft Power Point)
- İngilizce: (iyi derecede)

ÜYELİKLER

- 2011 : Şişli İşitme Engelliler Derneği (Gönüllü)
- 2010 : Toplum Gönüllüleri Vakfı (Gönüllü)
- 2010 : Düşler Akademisi (Gönüllü)
- 2008 : Psikososyal Onkoloji Derneği
- 2004 : Psikologlar Derneği

REFERANSLAR

- Prof. Dr. Haluk Yavuzer
Prof. Dr. Adnan Kulaksızoğlu
Prof. Dr. Özcan Köknel

